

Universitat de les
Illes Balears

Memòria del Treball de Fi de Grau

La realitat del multilingüisme a les aules d'educació infantil a una escola pública del terme municipal d'Inca

MARIA MORA MANRESA

Grau en Educació Infantil

Any 2019 - 2020

DNI de l'alumne:

Treball tutelat per Lluís Barceló Coblijn

Departament de Filologia Catalana.

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i de recerca.	Autor		Tutor	
	Sí ☒	No ☐	Sí ☒	No ☐

Praules clau del treball: Immigració, inclusió, llengua, diversitat, necessitats educatives, multilingüisme, consciència lingüística, plurilingüe, escola, cultura.

Palma de Mallorca, 12 de juny del 2020.

Resum:

En primer lloc, el meu interès sobre aquest tema m'ha portat a realitzar un projecte sobre un estudi sociolingüístic sorgit amb la col·laboració d'una escola pública del terme municipal d'Inca que analitza la situació lingüística a Educació Infantil per saber quines són les llengües que s'hi parlen, el percentatge d'alumnes de cadascuna d'elles i quina incidència hi tenen.

Amb aquest treball de fi de grau desig donar compte de la realitat multilingüística que existeix a les nostres escoles, la importància que té ser conscients d'ella per poder realitzar una bona adaptació a les aules d'infantil mitjançant actituds integradores esmentades al Projecte Lingüístic de Centre (PLC) i aprofitar tots els beneficis que aquesta diversitat pot reportar al conjunt de l'alumnat. Essent cada vegada més els nens que arriben d'altres països, és necessari millorar la qualitat i la inclusió d'aquests a l'escola, tot valorant les seves necessitats educatives. Per això, cal ressaltar la importància de respectar la diversitat cultural proporcionant un entorn de benvinguda i de suport.

Sobre les dificultats que pot ocasionar la immigració en concret en els infants nouvinguts des d'edats primerenques, em centr en la recerca d'informació sobre les fases d'aculturació que experimenten quan s'adapten a la vida en un país i en un entorn cultural nou. A més, d'alguns factors que poden tenir un impacte sobre el procés d'adaptació i les tensions addicionals que han d'afrontar.

Paraules claus: Immigració, inclusió, diversitat, necessitats educatives, multilingüisme.

Abstract: I decided to analyse the current linguistic situation in Nursery Education in collaboration with a public school at Inca. The main reason is to know more about which languages are spoken by students, the percentage of pupils that use each of them in their daily life and the kind of usage they make.

By doing this graduate thesis I would like to show the multilingualism in our schools, and how necessary is being aware of it. It is important to make adaptations in the nursery classroom by means of integrative attitudes, which are specified in the linguistic project of

the school, and this way, making the most of this variety so as other students can take advantage of it. We have to assess their individual necessities and provide them with the support they could need. In reference to the difficulties that the immigration process could produce, I focus on the stages of acculturation, the factors that can modify this adaptation process and the extra pressure pupils have to face (Wordreference, s.f).

ÍNDIX D'ABREVIATURES

1. PLC: Projecte Lingüístic de Centre.
2. PEC: Projecte Educatiu de Centre.
3. PGA: Programació General Anual.
4. PAC: Pla d'Acollida del Centre.

Índex:

1. Tema	6
2. Justificació	6
3. Objectius generals i específics	7
Objectius generals	7
Objectius específics	7
4. Introducció	8
5. Marc teòric	9
5.1. Aspectes sobre el multilingüisme i la cognició	15
5.1.1. El multilingüisme en les famílies mixtes	17
5.2. Tipus d'immigrants	18
5.3. Rol de les famílies i els fills.	20
5.3. Rol del docent	22
6. Metodologia	23
7. Anàlisi de les enquestes	23
7.1 Reflexió sobre els resultats	30
7.2. Reflexió general	33
7. 2.1. El Projecte Lingüístic de centre	33
7.2.2. Objectius del projecte lingüístic	34
7.2.3. El tractament global de les llengües curriculars	35
7.2.4. Plantejaments didàctics de les llengües i previsions metodològiques	35
7.2.5. Estratègies d'actuació	38
7.2.6. Criteris per a l'atenció d'alumnes d'incorporació tardana	38
8. Conclusions	39
9. Bibliografia	44
10. Annexos	47
Annex 1: Enquestes	47
Annex 2: Entrevistes TFG	51
Annex 3: Gràfiques dels resultats en les enquestes.	59

1. Tema

El TFG està relacionat amb l'assignatura "Aprentatge de les Llengües en Contextos Multilingües" i he realitzat un estudi sociolingüístic sobre la diversitat cultural i lingüística de les Illes Balears i el paper de la immigració. El tema en el qual m'he centrat en aquest treball és el multilingüisme a les aules d'Educació Infantil.

En aquest projecte he tingut l'objectiu de conèixer la procedència dels alumnes d'una escola, les llengües que es parlen i determinar els seus usos. Per aquest motiu, he realitzat enquestes sobre la diversitat lingüística que s'han repartit a les famílies dels cursos d'Infantil i se n'han extret percentatges per elaborar una representació aproximada dels resultats mitjançant gràfiques.

Una segona part està dedicada a comprovar si se segueix el protocol del Pla d'acollida del centre (PAC) i les estratègies plasmades al Projecte Lingüístic de Centre (PLC).

Les enquestes s'han realitzat per internet en el període de 'Pràcticum II', a una escola pública del terme municipal d'Inca. He necessitat de la col·laboració de les famílies, que han respost algunes preguntes. Després, he portat a terme una investigació profunda sobre les respostes per poder obtenir informació quantitativa generalitzable.

S'ha de tenir en compte que durant la realització d'aquesta investigació es va produir la pandèmia de la Covid-19 (2020), la qual forçà tothom a quedar a casa, ja que es declarà l'Estat d'Excepció en tot l'àmbit estatal. Això m'ha obligat a adaptar la investigació a la situació d'excepció que hem viscut.

2. Justificació

He elegit el multilingüisme a les aules perquè és molt present als nostres centres i poc se sap com les llars mixtes de les Illes Balears negocien les diferències culturals. Cada cop hi ha més famílies mixtes que són generalment multilingües i s'ha de tenir en compte el procés d'acomodació d'aquestes famílies i dels seus descendents en la nostra societat.

En aquest cas m'he centrat sobretot en el procés d'integració i de construcció de la identitat personal. Pens que cal dissenyar estratègies per fomentar i aprofitar entre els immigrants les seves potencialitats lingüístiques, ja que sumar llengües ens beneficia per tot allò que poden aportar i per conèixer altres cultures.

3. Objectius generals i específics

Objectius generals

- Conèixer la procedència de les famílies dels alumnes d'educació infantil a un centre educatiu d'infantil i primària del terme municipal d'Inca per determinar les llengües que es parlen.
- Augmentar la consciència del valor i les oportunitats que ofereix la diversitat lingüística cap el professorat per poder fomentar l'acolliment lingüístic i la integració de tot l'alumnat procedents d'altres àmbits culturals i lingüístics.

Objectius específics

- Investigar i aprofundir en l'estudi de l'interculturalitat a les aules d'Infantil.
- Informar dels avantatges del multilingüisme i de l'interculturalitat.
- Utilitzar l'oportunitat de compartir un espai amb diverses llengües per ampliar el coneixement de la cultura.
- Contribuir al reforç i manteniment de les llengües nouvingudes.
- Valorar la diversitat de cultures i societats.
- Desenvolupar actituds de respecte envers la seva llengua, les seves tradicions, els seus costums i el seu patrimoni artístic i cultural.
- Comprovar que al PLC es contempla aquesta diversitat, que hi ha estratègies per aplicar a les aules i que es duen a terme.

4. Introducció

La realització d'aquest treball s'ha dut a terme a una escola pública del terme municipal d'Inca. Aquesta escola es troba als afores de la ciutat d'Inca, al voltant d'aquesta escola els darrers anys s'han construït grans quantitats d'habitatges.

És un centre de dues línies i el nombre total d'alumnes és de 525 infants. Aquest centre imparteix classes d'infantil i de primària. El 70% de les famílies del centre són d'origen espanyol i el 30% restants són estrangers de diferents països, i hi ha fins a 15 nacionalitats detallades en les gràfiques que apareixen més endavant. Durant els darrers anys hi ha hagut un augment considerable de famílies inqueres que duen els seus fills al centre.

Les ràtios per aula són com marca la llei, de 25 alumnes, exceptuant alguns nivells. Com a centre d'integració compta amb alumnes amb necessitats educatives específiques, diagnosticats per l'Equip d'Orientació Educativa i Psicopedagògica d'Inca. Alguns alumnes formen part del programa d'atenció a la diversitat.

En el centre, tenint en compte els trets d'identitat del PEC, consider adient puntualitzar que el català és la llengua pròpia del centre. És la llengua administrativa i la llengua que s'empra en l'activitat docent. El castellà és la segona llengua del centre i la primera llengua estrangera és l'anglès. Per tal de reforçar el seu domini el centre ofereix l'aprenentatge de matèries no lingüístiques en anglès i disposa d'auxiliar de conversa.

Tradicionalment a Inca ha predominat el sector industrial, seguit del sector de comerç i amb una limitada presència agrària. Aquesta situació econòmica afavorí una important immigració de població peninsular castellanoparlant i provocà que al nostre centre l'alumnat fos majoritàriament de parla castellana (vegeu per exemple, Ollé Planas 2016).

“A les Illes Balears hi ha hagut un important augment de població no autòctona des de la segona meitat del segle XX. La fase immigratòria illenca s'inicià amb una important immigració provinent de diferents comunitats autònomes espanyoles, tipologia que es mantindrà quasi exclusivament fins a la dècada dels setanta” (Rosa Ollé Planas, 2016: p.195).

A finals de la dècada dels 90 del segle XX a la població immigrant peninsular s'hi ha d'afegir una gran aflluència de població de distinta procedència: països del nord d'Àfrica, de l'est d'Europa, d'Amèrica Central i d'Amèrica del Sud. Al centre també hi ha alguns alumnes de l'Europa comunitària, la Xina i l'Àfrica subsahariana.

D'altra banda, recollint el més important, la realització d'aquest treball està enfocada en l'estudi del multilingüisme i la situació social lingüística a les aules, concretament al grup d'infants de 3 a 6 anys. Així és que durant el mes de febrer repartirem uns qüestionaris lingüístics (vegeu l'annex 1) que contestaren les famílies via telemàtica. Els escolars d'aquest centre d'Inca varen ser els protagonistes d'aquest estudi. El que pretenc fer amb les enquestes és conèixer la diversitat lingüística de l'escola. Per exemple, saber el lloc de naixement, on viuen, amb quina llengua es comuniquen a casa i a l'escola, el domini que tenen de la llengua catalana i castellana, entre d'altres.

Aquestes preguntes em van permetre tenir una visió àmplia i diversa dels usos, ideologies i els coneixements lingüístics dels escolars enquestats. A més, he pogut aprofundir sobre els tipus d'immigració i alguns dels seus problemes, ja que és una realitat en aquest centre. El principal problema és la desinformació que hi ha per part de la societat, la invisibilitat que sofreixen els nins nouvinguts o la indiferència que de vegades demostren les persones que han presenciat situacions de guerra o exili en el seu país. Encara que en els darrers anys s'hagi augmentat la preocupació i la conscienciació de la societat vers les situacions dels immigrants, estam d'acord en el fet que encara hi ha una gran indiferència per part de la humanitat que fa que no donem la importància que requereixen aquests casos. Com es veurà més endavant, amb aquest estudi he pogut observar que el centre compleix amb el seu projecte lingüístic, cada final de curs es revisa i es modifica si cal.

5. Marc teòric

En primer lloc, les escoles han de realitzar una adaptació per als alumnes que s'incorporen en qualsevol moment a l'etapa educativa, a fi que assoleixin tan aviat com sigui possible la competència lingüística que els deixi aprofitar el currículum propi del curs al qual estan adscrits (art.14.2, Decret 39/2011).

“Les mesures d’atenció específica per als alumnes d’incorporació tardana han de tenir en compte les circumstàncies personals que han originat aquesta situació, les dificultats que comporta la incorporació al context social, cultural i escolar de la societat d’acolliment, i la repercussió que se’n deriva per al desenvolupament personal i l’aprenentatge”. (art.14.5, Decret 39/2011: p.12).

“Els centres han de proporcionar a les famílies assessorament individualitzat adequat, així com la informació necessària per ajudar-les en l’educació dels fills. L’assessorament i la informació s’han d’adequar a les característiques dels interlocutors. Els centres han de proporcionar als alumnes informació de les mesures organitzatives i curriculars que s’adoptin per a l’atenció individualitzada abans d’aplicar-les i de manera adequada a les seves característiques, edat i maduresa. També s’ha de proporcionar aquesta informació a les famílies o als tutors legals”. (art.4.3 i 4.4, Decret 39/2011: p.7)

En segon lloc, en els darrers anys s’ha observat un creixent interès per la consciència lingüística en el camp de l’ensenyança i l’aprenentatge de les llengües. En particular, el concepte de *consciència lingüística* fa referència al fet que l’infant tingui coneixement del seu procés d’aprenentatge. Per això, l’infant ha de ser el protagonista i és important proposar-li activitats que permetin la reflexió i anàlisi. En el capítol 1 del llibre *La consciència lingüística en la ensenyança de las lenguas* s’afirma que aquesta consciència lingüística augmenta en relació a les llengües que posseïm. Però per això són necessàries activitats que fomentin l’autonomia i presa de decisions en el seu procés d’aprenentatge (Chavarría, et. al., 2007).

Quant a les llengües, es pren com a idea bàsica el coneixement previ i les habilitats adquirides en els aprenentatges. S’ensenya l’atenció tant a qüestions com a actituds de la llengua, els usos i la manipulació lingüística. Això, pot ajudar l’alumnat a descobrir quines intencions s’amaguen en els missatges que perceben. Cal introduir el metallenguatge de manera que ajudi l’alumnat a reflexionar i parlar sobre qüestions lingüístiques (Chavarría, et. al, 2007).

L'aprenentatge exploratori promou el rol analista dels estudiants, atès que fomenta activitats que desperten curiositat en els infants perquè els infants prenguin consciència de l'ús de la llengua en diferents registres i contextos. “Este aprendizaje tiene muy en cuenta las habilidades ya adquiridas. Puede resultar útil para el alumno hacer comparaciones entre la lengua materna, la lengua extranjera y entre diferentes formas de la misma lengua haciendo una adopción de una perspectiva contrastiva” (Chavarría, et. al., 2007: p.20).

A partir d'habilitats ja adquirides, l'estudiant pot transmetre judicis o proporcionar explicacions de caràcter metalingüístic:

“Sempre s'intenta que l'estudiant tingui consciència del seu propi aprenentatge i que, per tant, pugui dur a terme accions com la presa de decisions, emetre judicis sobre la seva pròpia producció o realitzar activitats d'autoavaluació. Com aquestes accions necessiten una presa de consciència amb un alt nivell d'iniciativa per part de l'alumne, han de dissenyar activitats que fomentin l'autonomia de l'infant sense oblidar la terminologia que sigui d'utilitat als alumnes per parlar sobre aspectes relacionats amb la llengua i aprenentatge” (Chavarría, et. al., 2007: p.19).

Segons Cots i col·laboradors, "Existeix un desenvolupament de la consciència lingüística quan els aprenents es fixen en qüestions formals del llenguatge per adquirir i desenvolupar eines que permeten tenir èxit en activitats de comunicació com adquirir major responsabilitat en el procés d'aprenentatge" (Cots et al. 2007, citat dins Chavarría, et. al., 2007: p.19).

D'altra banda, en *el Marc Europeu comú de referència per a les llengües* en 2008 on apareix el concepte competència plurilingüe i pluricultural. Ho defineix com “la capacitat d'utilitzar les llengües amb diferents finalitats comunicatives i de prendre part en la interacció intercultural que té una persona que domina en diferents nivells distintes llengües i posseeix experiència de diverses cultures. És important destacar que les llengües no es consideren com competències separades sinó les llengües es consideren com un tot. És a dir, com l'existència d'una competència complexa o composta que l'usuari pot utilitzar. L'enfocament habitual consisteix a presentar l'aprenentatge d'una llengua estrangera com l'addició d'una

competència comunicativa en llengua estrangera a la competència comunicativa en llengua materna. Es disposa una competència plurilingüe i pluricultural que engloba el conjunt de les llengües que coneix” (Generalitat de Catalunya, 2007: p.205).

La idea de competència plurilingüe i pluricultural s’inclina a:

- “Considerar que una mateixa persona no disposa d'un conjunt de competències distintes i separades per comunicar-se segons les llengües que coneix, sinó una competència plurilingüe i pluricultural que engloba el conjunt de les llengües que coneix.
- Insistir en les dimensions pluriculturals d'aquesta competència plural, sense suggerir necessàriament nexes d'unió entre el desenvolupament de les capacitats que s'exerceixen en relacionar-se amb altres cultures i el desenvolupament del domini comunicatiu de la llengua.” (Generalitat de Catalunya, 2007: p.205).

No obstant això, a partir de l'observació de certs components d'aprenentatge de la llengua, es verifica que l'ensenyament de llengües en contextos escolars tendeix a prioritzar els objectius que estan relacionats amb la competència individual o la competència comunicativa. En aquest context, el Marc de referència pot contribuir a relacionar aquestes pràctiques i a demostrar que haurien de ser complementàries.

Segons el Marc Europeu de referència per a les llengües del Consell Europeu (2008) hi ha tres principis fonamentals que poden orientar el debat sobre els currículums (p.206):

1. “El debat sobre els currículums ha de promoure el plurilingüisme i la diversitat lingüística. Això vol dir que l'ensenyament i l'aprenentatge de qualsevol llengua s'ha de plantejar també en relació amb l'oferta d'altres llengües en el sistema educatiu i amb els itineraris educatius que els aprenents poden seguir a més llarg termini per desenvolupar una varietat d'habilitats lingüístiques.

2. Aquesta diversificació és possible en els centres escolars si es té en compte l'eficàcia del sistema. D'aquesta manera es poden estalviar

esforços d'aprenentatge, a més de transmetre habilitats que permetin la diversitat lingüística. Per exemple, si el sistema educatiu permet que els alumnes comencin a estudiar dues llengües estrangeres en una etapa predeterminada dels seus estudis i proporciona l'aprenentatge opcional d'una tercera llengua, els objectius en cada una de les llengües escollides no haurien de ser necessàriament els mateixos. La diversitat lingüística és també riquesa individual perquè saber idiomes amplia els horitzons personals, i riquesa col·lectiva perquè els idiomes han esdevingut font de negoci des de molts d'àmbits.

3. Les consideracions i mesures relatives als currículums no s'haurien de limitar a un currículum per a cada llengua presa aïlladament, ni tan sols a un currículum integrador que inclou diverses llengües. S'hauria de tenir en compte també el paper que tenen aquestes consideracions i mesures en l'educació lingüística en general, ja que els coneixements lingüístics, les habilitats i la capacitat d'aprendre no només tenen un paper concret en una llengua determinada sinó també un paper transversal entre les llengües.

Pel que fa als currículums, s'hauria de insistir en el fet que el coneixement d'una llengua encara que sigui 'materna' serà parcial. La llengua materna és la primera llengua que aprèn una persona en els seus primers anys de vida i que normalment es converteix en el seu instrument natural de pensament i comunicació. El coneixement sempre és incomplet, no està mai tan desenvolupat ni és tan perfecte perquè sempre es va construint. A més, les persones tenen dominis diferents de les llengües, com per exemple: les habilitats orals, escrites, de comprensió o interpretació mai seran les mateixes”.

Al mateix temps que s'aprèn una llengua sense ser-ne conscient, també es coneixen moltes coses sobre les altres llengües i cultures. Normalment, s'activen aquests coneixements alhora que augmenta la consciència durant l'aprenentatge de més d'una llengua. “Aquestes diferents observacions pretenen animar a prendre un enfocament transparent i coherent a

l'hora de definir opcions i de prendre decisions: És en aquest procés en què l'existència d'un marc de referència pot esdevenir particularment valuosa" (Generalitat de Catalunya, 2007: p.206).

En conjunt, aquestes consideracions impliquen que:

- “Durant l'aprenentatge d'una llengua hi pot haver continuïtat pel que fa als objectius o aquests objectius es poden modificar i se'n pot canviar l'ordre de prioritats.
- En un currículum que inclogui diverses llengües, els objectius i els programes de les llengües poden ser semblants o diferents.
- Són possibles enfocaments radicalment diferents i cada un pot tenir la seva pròpia transparència i coherència en relació amb l'opció escollida, i tots es poden descriure en relació amb el Marc de referència.
- La reflexió sobre el currículum, per tant, pot incloure la consideració dels escenaris possibles per al desenvolupament de les competències plurilingües i pluriculturals, i el paper de l'escola en aquest procés” (Generalitat de Catalunya, 2007: p.208).

El perfil final plurilingüe i pluricultural dels aprenents pot ser irregular en la mesura que canviï el nivell de domini de les llengües que formen la competència plurilingüe com es desenvolupin de manera desigual els aspectes culturals en les diferents llengües. “El fet que es presti més atenció als aspectes lingüístics d'algunes llengües no implica necessàriament que els aspectes culturals també es desenvolupin més. En concret, s'hi han d'integrar les competències parcials, tal com s'han descrit abans” (Generalitat de Catalunya, 2007: p.208).

L'ensenyament i l'aprenentatge d'una llengua s'ha de plantejar també oferint altres llengües en el procés d'aprenentatge i amb el trajecte educatiu per seguir perllongant el termini i assolir més habilitats lingüístiques. Al ser variada l'oferta d'ensenyament de les llengües en el sistema educatiu el currículum de llengües no és igual, ja que es fomenta una formació educativa que consisteix en desenvolupar habilitats lingüístiques al llarg de la nostra vida.

La classificació dels objectius en què es fonamenta l'aprenentatge de les llengües pot ser molt variada depenent del context, el grup d'aprenents o el nivell. A més, cal destacar que els objectius per al mateix tipus de persones en les mateixes circumstàncies i en el mateix nivell també podrien canviar si no es tengués en esment el pes de la tradició i les limitacions forçades pel sistema educatiu. Evidentment, dins l'educació els objectius es van transformant significativament depenent del context, els aprenents i el seu nivell. Inclús els objectius no poden ser iguals per al mateix grup de persones, context i nivell.

D'altra banda, pel que fa al multilingüisme, en el llibre *¿Asimilar o integrar?* de Martin Rojo i col·laboradors, es defineix com “una situació lingüística en la qual coexisteixen diverses llengües en una mateixa regió geogràfica o país. Així, avui sabem que la majoria dels països del món són multilingües. Això no vol dir que aquesta coexistència no comporti desigualtat entre les llengües (diglòssia), al no valorar-se totes les llengües per igual i donar-se una distribució funcional a les llengües parlades en aquesta regió” (Martin Rojo et. al., 2003: p.252). Es podria dir que una gran part de les societats actuals són multilingües en certa manera. Així doncs, les societats poden ser més o menys multilingües, de la mateixa manera que les persones poden ser més o menys plurilingües. El multilingüisme és palpable arreu i cal que tots obrim els ulls a la nova realitat, ja que tant el futur com el present són multilingües. Segons Costa (2014) “a Europa predominen les persones que parlen més d'una llengua, per tant hi ha una minoria monolingüe”. Així és que, la diversitat cultural i idiomàtica de la societat mallorquina augmenta fruit de la immigració procedent de l'estranger.

5.1. Aspectes sobre el multilingüisme i la cognició

Aquesta secció tracta sobre els canvis estructurals com funcionals del cervell d'una persona monolingüe o bilingüe. Dit d'altra manera, amb el bilingüisme el cervell canvia en relació a les persones que només coneixen una llengua. Ja que aquesta gimnàstica lingüística controla dues llengües i s'ha vist que és beneficiosa, i que afecta altres estructures cerebrals i processos cognitius fora de la llengua. Per exemple, *trobem que les persones que són bilingües focalitzen millor l'atenció en estímuls, tenen un millor control atencional, tenen més*

substància grisa i connexions neurals en determinades zones, i això els fa tenir una reserva cognitiva més gran quan són vells: en la gent bilingüe, el declivi cognitiu és més lent (Albert Costa, 2014).

"Els fills dels immigrants poden tenir una L1, i una llengua materna L2 diferent. Sortir de la dicotomia, suposadament equilibrada, establerta entre L1/L2 insistint en un plurilingüisme en què el bilingüisme només és un cas concret. Considerar que una mateixa persona no disposa d'un conjunt de competències distintes i separades per comunicar-se segons les llengües que coneix, sinó una competència plurilingüe i pluricultural que engloba el conjunt de les llengües que coneix. D'aquesta manera quan entren a l'escola els infants poden desplaçar la seva llengua materna i substituir-la per una llengua L1" (Generalitat de Catalunya, 2007; p.210).

Costa i col·laboradors (2014) varen decidir fer un estudi amb persones bilingües i monolingües i el seu coneixement del lèxic d'una o de les dues llengües. En aquest estudi es va concloure que les persones bilingües coneixien menys paraules de cada llengua (devers 40.000) però que sumades eren un lèxic més extens que el que tenen els monolingües. D'altra banda, un petit inconvenient és que les persones bilingües tenen més problemes per trobar la paraula exacta. És el que s'anomena fenomen o moment *de punta de llengua*. Tot i això, segons Costa, encara que un altre inconvenient es que consumeixen més energia per aquest canvi constant de llengua, aquest consum no implica un desgast neuronal, sinó un entrenament constant i suau a les neurones i les connexions (Albert Costa, 2014).

Altres conclusions adoptades en l'estudi són que les persones bilingües tenen més facilitat a l'hora de resoldre conflictes, atès que continuadament hem de resoldre conflictes d'àmbit lèxic o semàntic. Tot això, afecta l'augment de la quantitat de la matèria grisa en algunes àrees i una modificació lleugera de l'escorça cingulada, l'encarregada del control de la presa de decisions, empatia, control de impulsivitat, les emocions i la capacitat d'endarrerir les recompenses a les accions que es realitzen. S'ha afirmat gràcies a l'estudi de Cerebral Cortex de la Universitat Pompeu Fabra (UPF) que un bilingüe sol tenir més facilitats per resoldre problemes de manera adequada i ràpida com les indicacions dels senyals de trànsit o altres resolucions de conflicte (Albert Costa, 2014).

5.1.1. El multilingüisme en les famílies mixtes

A continuació, parlaré d'un fenomen que comença a adquirir importància i és la constitució de parelles mixtes. Solana et. al. (2017) ens recorden la situació dels fills de parelles culturalment mixtes:

“Le Gall i Meintel afirmen que els fills i filles de les parelles mixtes es converteixen en portadors d'una barreja cultural i idiomàtica que els singularitza (Le Gall i Meintel, 2015). Aquestes parelles es componen d'un dels membres nascut a Espanya i l'altre membre nascut a l'estranger. La constitució d'aquestes parelles ha provocat un increment del nombre de naixements i del nombre d'infants i joves presents a la nostra societat i que viuen en aquestes famílies biculturals, molt sovint multilingües. És un fet que destaca la transmissió de la llengua catalana en famílies bilingües, especialment en el cas que les llengües de la parella siguin el castellà i el català” (Le Gall i Meintel 2015, citat dins Solana, et. al., 2017: p.124).

Malgrat que la llengua castellana acostuma a ser la llengua de comunicació de la parella, els descendents normalment assoleixen un bon coneixement del català i el castellà. En alguns casos, fins i tot el català passa a ser considerada la llengua pròpia. De totes maneres, altres factors contextuais com poden ser els espais socials o les amistats són elements que s'han de tenir en compte a l'hora d'utilitzar la llengua:

"Sumar llengües, segons Vertovec (2007), es percep com un enriquiment que sobretot beneficia els descendents per tot allò que pot aportar d'oportunitats laborals i coneixement d'altres cultures. Són anecdòtics els casos de famílies mixtes en què s'hagi manifestat rebuig a aquesta percepció enriquidora de la llengua, i en especial de la llengua catalana. Evidentment, la família mixta presenta determinades particularitats, però és interessant com a «laboratori» d'experimentació social pel que fa a la negociació de pautes culturals i de vida quotidiana en

el si de societats marcades per la «superdiversitat»" (Vertovec 2007, citat dins Solana, et. al., 2017: p.123).

5.2. Tipus d'immigrants

Qualsevol missatge des de l'escola ha de ser sempre integrador. De la mateixa manera, si totes les cultures, ètnies i creences comprenen l'escola, es pot crear una societat futura empapada d'aquests valors. Les famílies, cada vegada reflecteixen aquest canvi en la societat, la tendència hauria de ser cap a un major respecte envers la multiculturalitat.

Dels immigrants que arriben nous, a vegades se'n té desconeixença del què han viscut, d'allò que saben, com es comuniquen o com es relacionen. Per tant, és molt important, abans de començar a l'escola, tenir una entrevista familiar per tenir informació necessària per fer una bona adaptació. Malgrat tot això, no es té sempre tota la que es voldria.

Coelho (2005) afirma que en arribar a un nou país, els immigrants comencen un nou període de transició en el qual han d'adaptar-se al nou entorn i començar a conèixer en les noves circumstàncies: "*Els immigrants passen quatre fases d'aculturació i adaptació un cop arribats al país escollit*" (Kim, 1988; Brown, 1992, citat dins Coelho 2005: p.40). Segons Coelho, les fases d'aculturació són les següents:

1. *Arribada i primeres impressions,*
2. *Xoc cultural,*
3. *Recuperació i optimisme,*
4. *Aculturació.* (Coelho, 2005: p.40).

"L'aculturació implica acceptar la nova cultura d'una manera més integrada. Molts immigrants integren les seves dues realitats i adopten alguns valors i pràctiques de la nova cultura al mateix temps que mantenen alguns dels aspectes de la cultura original. De fet, segons Freire, "una assimilació massa completa representa un valor d'adaptació negatiu i indicaria un procés incomplet d'adaptació" (Freire 1989, citat dins Coelho 2005: p.44).

Les persones en diferents moments passen per la fase d'adaptació i aculturació. La immigració i l'adaptació a una nova cultura s'experimenten de manera diferent segons cada individu encara que sigui del mateix entorn cultural. Es veuran afectats per aquest procés fins que la societat d'acollida i les institucions reaccionin a les necessitats dels immigrants que acaben d'arribar. La tensió de traslladar-se d'un país a un altre no amenaça la salut mental de les persones però quan un conjunt de 'factors de risc' se sumen es pot veure afectada (Coelho, 2005).

És prou senzill adaptar-se a una nova situació sobretot quan aquesta ha estat elegida per un mateix. En el capítol 2 de la lectura *L'experiència de l'immigrant* escrita per Coelho (2005), ens afirma Porter que en el cas dels immigrants que han elegit viure en un altre lloc, amb aquest canvi en les seves vides se senten positius per les noves oportunitats que hi esperen trobar. Així,

“L'escola pot reforçar una integració amb èxit oferint un currículum inclusiu que doni valor a les llengües i a les cultures de la comunitat d'estudiants. La integració és un objectiu assolible: per exemple, uns estudiant d'educació secundària ha tingut èxit en la creació de noves identitats biculturals i bilingües.” (Coelho, 2005: p.45).

Com a exemple, un cas citat d'un immigrant que il·lustra aquest punt és el següent:

“He tingut la sort i el plaer d'experimentar dos països amb diferents societats, cultures i costums, i de ser capaç de parlar dues llengües. Crec que és meravellós perquè m'ajuda a entendre les relacions humanes. He après coses que d'altra manera mai podria haver après. M'agrada molt més la vida perquè hi ha més color. Tinc dos països al mateix temps, el Canadà i la Xina.” (Coelho, 2005: p.45).

Pel que fa a l'estatus socioeconòmic: gran part dels immigrants que venen a les Illes Balears amb una bona formació o estan capacitats, tenen més dificultats per trobar feina en la seva especialitat per motius de la llengua, culturals o per ser discriminats. Això ens demostra

que la procedència de les persones condiciona una bona integració en la nostra societat. Un nin té més possibilitats de fracassar o abandonar l'escola per no estar igual de preparat que els altres companys quan ha crescut en la pobresa. Hi ha estudis que demostren que les famílies amb més recursos i cultura poden donar una millor educació als seus fills per diversos motius: progenitors amb estudis que poden ajudar en l'aprenentatge, una bona economia que aporta recursos informàtics a casa, sortides culturals o viatges a diferents llocs del món.

“L'equitat en l'assoliment educatiu influeix en la igualtat d'oportunitats i de la mobilitat que té lloc entre dues o més generacions en les societats. Des de l'històric estudi de Coleman sobre la “Igualtat d'Oportunitats per a l'Educació”, el nivell socioeconòmic i cultural s'ha vist com un fort predictor de rendiment dels estudiants. Aquest estudi ofereix proves concludents d'una relació positiva entre l'estatus socioeconòmic i cultural familiar i el rendiment acadèmic dels estudiants. Encara que altres factors com la raça o l'origen ètnic estan també relacionats d'alguna manera amb la pobresa com un predictor de l'assoliment, en l'estudi s'afirma que la seva influència era molt menor que la dels factors socioeconòmics” (Ruiz de Miguel Covadonga, 2015, paràgraf. 1-2).

5.3. Rol de les famílies i els fills.

La família juga un paper molt important que requereix d'implicació perquè l'infant rebi l'atenció necessària donant diverses oportunitats per a conèixer el món que l'envolta. La família pot potenciar la interacció amb els seus fills de manera comunicativa. A través de la comunicació els pares enriqueixen i milloren l'aprenentatge i les experiències dels seus fills.

A més, és molt important que en l'escola i hi hagi una bona relació amb la família perquè l'infant pugui anar millorant i avançant en tots els aspectes. La família és un agent actiu que reforça la maduració de l'infant, la seva autonomia i la seva integració en els diferents contextos. Els pares han d'intentar obtenir amb els seus fills actituds positives perquè permetin un desenvolupament més harmònic i favorable. És molt important que els

pares ensenyin la seva llengua als seus fills, ja que és necessari que l'infant conegui i domini la seva llengua materna per poder assolir d'altres diferents.

“Seguidament, en algunes famílies immigrants es produeixen canvis després de l'arribada a un nou país, aquestes famílies es veuen exposades a valors socials diferents. Per exemple, alguns pares es poden molestar en veure que els seus mètodes disciplinaris es consideren erronis en el nou país; o els adolescents poden haver de fer feina en temps parcial després de l'escola i els caps de setmana. A vegades, noves responsabilitats provoquen que els nens reclamin drets, privilegis i independència a una edat que seria impensable en el seu país. A l'escola, els infants poden estar exposats a molts valors que entren en conflicte amb els de casa i és difícil que els infants puguin navegar entre dues cultures. Si intenten integrar-se en una cultura escolar els seus pares i la comunitat pot tenir un sentiment semblant al deshonor o la deslleialtat. Quan la llengua que parlen a casa queda relegada per una altra llengua preferida pels infants pot portar un seriós conflicte a casa i a una interacció negativa amb l'escola” (Yao, 1985 i Wong, 1991, citat dins Cohelo 2005: p.57).

Per diversos motius, qualche immigrant pot no involucrar-se de manera eficaç en l'educació dels seus fills. Els motius poden ser per manca de temps per estar amb els seus fills o per assistir a reunions escolars, ja que n'hi ha molts que fan més d'una feina. Per tant, poden presentar escassetat de coneixement de l'idioma o del sistema educatiu i els pares es veuen perjudicats a l'hora d'ajudar als seus fills. Així mateix, en alguns països no s'espera la implicació dels pares en l'escola dels seus fills. Això no obstant, poques famílies pateixen aquestes situacions. És important ser conscient d'aquestes experiències i estar preparat per oferir el suport adient quan calgui.

5.3. Rol del docent

En l'àmbit d'Educació Infantil, el docent és un referent pels infants i el seu paper consisteix a donar seguretat i respectar els diferents ritmes, el procés i l'evolució dels alumnes. Per tant, acompanya els infants seguint les seves competències i és considerat un model. El principal rol del docent és observar i ajudar a resoldre i reconèixer les dificultats sense interferir. A més, el docent ha de guiar l'aprenentatge, motivant els nins en solucionar els petits conflictes que sorgeixen cada dia. Per això és indispensable condicionar un espai per fomentar o facilitar la socialització i l'autonomia.

Un docent ha d'entusiasmar els seus alumnes, organitzant i planificant unes propostes atractives per a ells, procurant que els alumnes treballin a gust a l'aula dins un ambient tranquil i agradable. Un bon mestre no s'ha de donar per vençut i mai ha d'exigir el mateix a tots els seus alumnes, s'ha d'adaptar a les necessitats de cada infant. És a dir, ha de fer un esforç per oferir una educació de qualitat i per a això es requereix d'una educació individualitzada.

El rol del docent és un dels instruments de socialització més importants per a l'infant perquè com a agent educatiu el professor ha d'afavorir el desenvolupament integral dels nins i propiciar la seva integració, tant a l'aula com en el seu entorn social, treballant en el desenvolupament dels infants amb una comunicació fluida i directa amb les famílies.

Per últim, quan el docent s'adapta a l'alumne i segueix de prop la seva evolució pot potenciar l'aprenentatge significatiu partint sempre d'una base de coneixement ja adquirit, proposant petites metes perquè l'alumnat trobi el seu propi aprenentatge i pugui anar avançant. D'altra banda, el docent ha de facilitar les interaccions dels nins que són nous amb el seu entorn, molts alumnes immigrants tenen moltes dificultats d'adaptació social i el mestre ha de potenciar la seva integració dins de l'aula i la seva relació amb els seus companys.

6. Metodologia

A continuació, vaig portar a terme una investigació mitjançant unes enquestes que apareixen a annexos 1 dirigides a les famílies mitjançant el formulari del Google Drive. A més, les enquestes les varen respondre els pares amb l'objectiu de poder conèixer les diferents llengües que parlen amb el centre i a casa. Més concretament, amb aquestes enquestes he pogut obtenir informació sobre l'origen i les llengües que parlen els pares, les mares i els seus fills. Els resultats m'han servit per a les respostes que he oferit en aquest treball.

L'estudi es basa en una investigació per donar resposta als interrogants inicials existents. Aquesta anàlisi ha estat contrastada amb estudis en l'àmbit mundial referents al multilingüisme en la població infantil. He pensat que gràcies a aquesta investigació m'he pogut aproximar més a la realitat multicultural del centre i així poder analitzar més detalladament els resultats per poder comparar-los amb el projecte lingüístic del centre.

Per recollir la informació es va enviar el formulari al grup de Whatsapp del segon cicle d'educació infantil i les persones responien de manera voluntària i anònima. Consta només el nombre de fills i el curs, les llengües que parlen els pares amb els fills a casa i a l'escola, el nivell de coneixement de la llengua catalana i castellana, la zona concreta de procedència dels pares i el seu municipi de residència actual. Després m'he centrat en els coneixements que tenen les famílies de les llengües.

L'aspecte positiu d'haver realitzat les entrevistes digitals va suposar un gran avantatge, ja que més endavant l'escola va haver de tancar temporalment a causa de la COVID-19 i en cas d'haver repartit els fulls de les entrevistes a mà no m'haurien arribat les respostes a temps. A més, d'aquesta manera he pogut estalviar paper, el qual repercuteix positivament en el medi ambient. D'altra banda, em varen respondre 72 persones, d'un total aproximat de 200 infants.

7. Anàlisi de les enquestes

Als cursos d'infantil, la distribució dels participants en aquesta enquesta és la següent: 31 alumnes estan en 4t; 33 en 5è i 8 alumnes en 6è. Tots els alumnes que han respost aquestes

enquestes han nascut a Espanya. En canvi, n'hi ha que tenen familiars d'altres països: trobem que el 22% dels progenitors 1 i el 20% dels progenitors 2 són d'origen estranger.

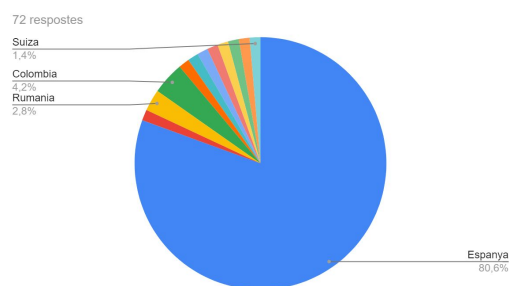
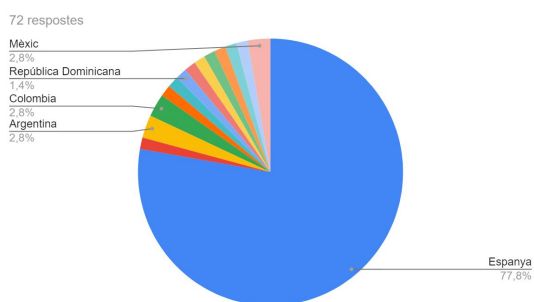

Figura 1. Progenitor 1: 78% Espanya i 22% estrangers. Figura 2. Progenitor 2: Espanya 80%, 20% d'origen estranger

Com es manifesta a les dues taules següents, els alumnes amb familiars d'origen estranger procedeixen de 16 països diferents (Suïssa, Chile, Veneçuela, Bulgària, Nigèria, Brasil, Mèxic, Argentina, Colòmbia, Marroc, Anglaterra, Costa de Marfil, República Dominicana, Alemanya, Romania i Equador).

Taula 1.

Origen del progenitor 1

País	Núm. persones
Espanya	57
Mèxic	2
Suïssa	1
Argentina	2
Colòmbia	2
Marroc	1
Anglaterra	1

Costa de Marfil	1
Bulgària	1
República Dominicana	1
Alemanya	1
Romania	1
Equador	1

Taula 2.

Origen del progenitor 2

País	Núm. persones
Espanya	59
Marroc	1
Brasil	1
Nigèria	1
Colòmbia	3
Xile	1
Romania	2
Veneçuela	1
Bulgària	1
República Dominicana	1
Suïssa	1

D'entrada, podem observar a la figura 3 que unes 68 persones viuen actualment a Inca, 1 a Mancor de la Vall, 1 a Alcúdia, 1 a Muro i 1 a Selva. Tot i que, anteriorment, poques persones havien viscut a altres llocs.

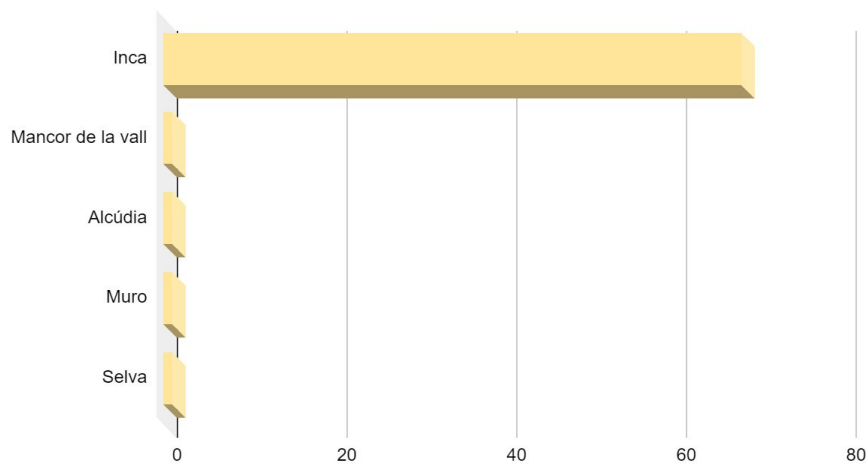

Figura 3. On viviu actualment?

Tal com apareix a la figura 4, d'aquestes persones que viuen a Inca la majoria no havia viscut a altres bandes. Els resultats són que 10 havien viscut a Palma, 2 persones a Bulgària, 2 persones a Xipre, 2 a Anglaterra, 2 persones a Eivissa, 4 havien viscut a Binissalem, 4 a Santanyí i 2 a Galícia.

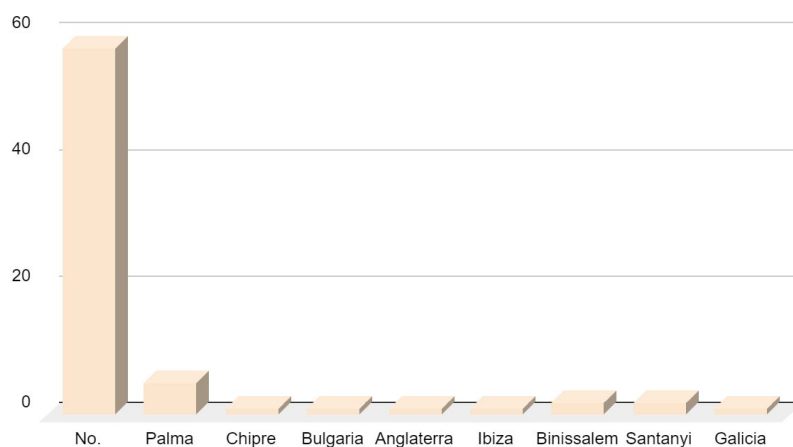

Figura 4. Abans de viure en aquest lloc, vivíeu a una altra banda? Si és així, on?.

Quant a l'incorporació al centre escolar dels alumnes, en general, cap dels alumnes enquestats no havien anat a altres escoles abans d'anar a aquesta escola d'Infantil.

S'ha pogut apreciar en la figura 5, sobre les llengües que parlen a casa, que gran part de les famílies utilitzen principalment el castellà, català i les altres són bilingües entre el

castellà o el català. La resta parla llengües diferents: anglès, àrab, romanès, valencià, alemany, turc, portuguès i gallec.

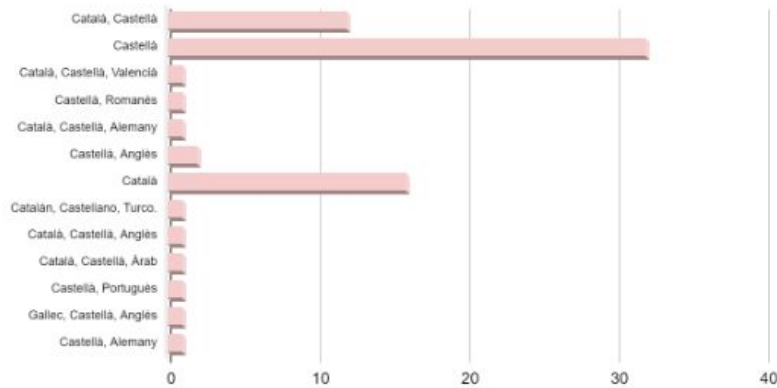

Figura 5. Quina llengua o llengües es parlen a casa?

En la següent figura (la número 6), apreciam que moltes famílies utilitzen el català en contextos formals com l'escola i només el 30% es comunica amb l'escola en castellà. En canvi, cal remarcar que moltes famílies que parlen a casa en castellà fan l'esforç de parlar el català amb l'escola.

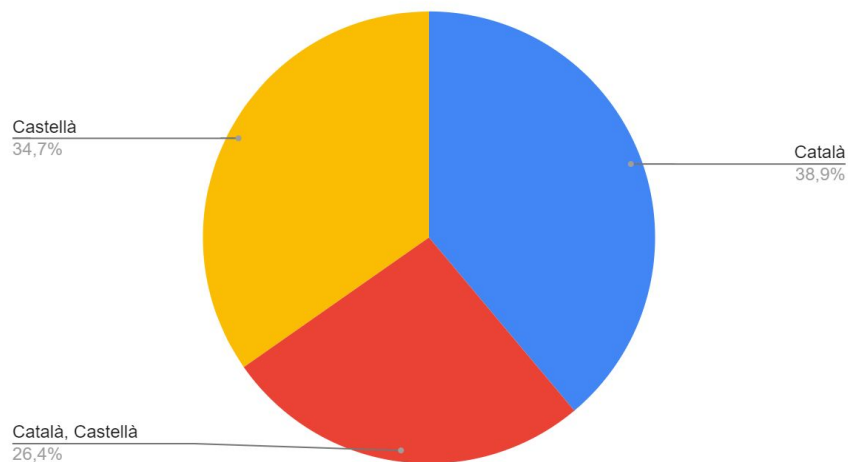

Figura 6. En quina llengua us comunica amb l'escola?

Tal com s'esmenta al PLC, l'escola potencia l'ús del català amb tota la comunitat educativa reforçant positivament l'esforç. Com també assenyalen estudis previs de Solana (2017), parlar català en determinats contextos socials i laborals predisposa a una millor

acceptació del forà, i mostra una voluntat d'establir-se al país i de respectar la llengua i la cultura que s'assoleixen com a pròpies (Solana, et. al., 2017: p.119).

Com es veu a la Figura 7, cada família compta amb materials diferents per ensenyar una llengua. Sobretot es val de contes amb els quals practicar la lectura comprensiva. Al llarg d'aquesta recerca s'ha observat que és en les narracions de contes on es posa de manifest la diversitat d'usos, béns culturals i creences. A continuació, veiem que molts de pares i mares llegeixen o expliquen els contes en català o castella. A més, n'hi ha que ho fan amb alemany, anglès, búlgar, valencià i àrab.

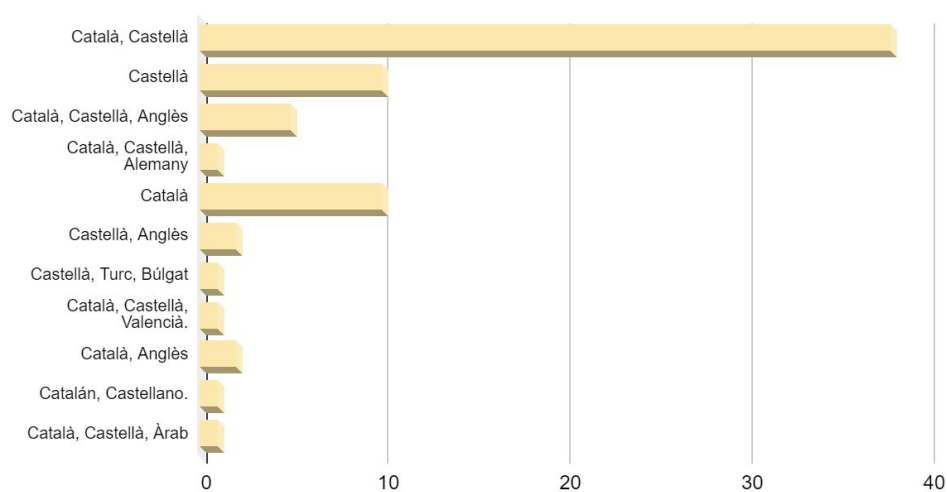

Figura 7. A casa, llegiu o expliqueu contes als vostres fills/es en aquestes llengües? Si ho feis en alguna altra llengua, en quina?

En la figura 8 (a) i (b) vull aportar alguns elements de reflexió de les pròpies famílies sobre el coneixement i ús que fan de la llengua catalana. Un aspecte que cal destacar és que 20 famílies no dominen el català i no és la llengua habitual dels progenitors, en canvi 50 famílies la dominen bé o molt bé.

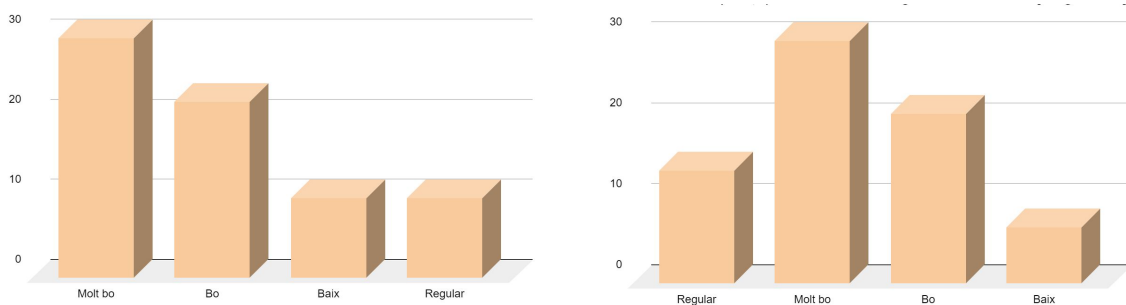

Figura 8a. Progenitor 1: En la vostra opinió, quin domini de la llengua catalana teniu?

Figura 8b. Progenitor 2: En la vostra opinió, quin domini de la llengua catalana teniu?

A la figura 9 (a) i (b), comparant-les amb la 8, s'observa que tant el progenitor 1 com el progenitor 2 tenen més bon nivell del castellà que de català. El castellà és la llengua més utilitzada en contextos familiars i socials i en el consum cultural.

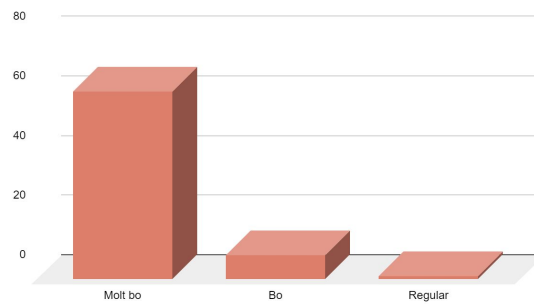
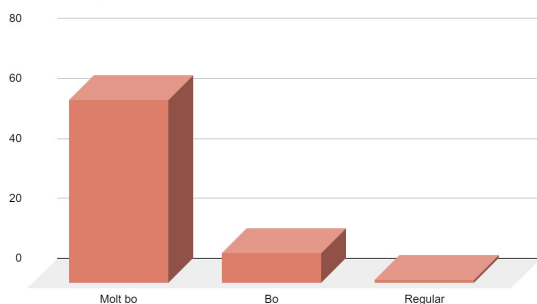

Figura 9a. Progenitor 1: I de la llengua castellana?

Figura 9b. Progenitor 2: I de la llengua castellana?

Segons les enquestes (figura 10), un 35% de les famílies consideren que el seu fill/a té un nivell baix o regular de català i un 65% bo o molt bo:

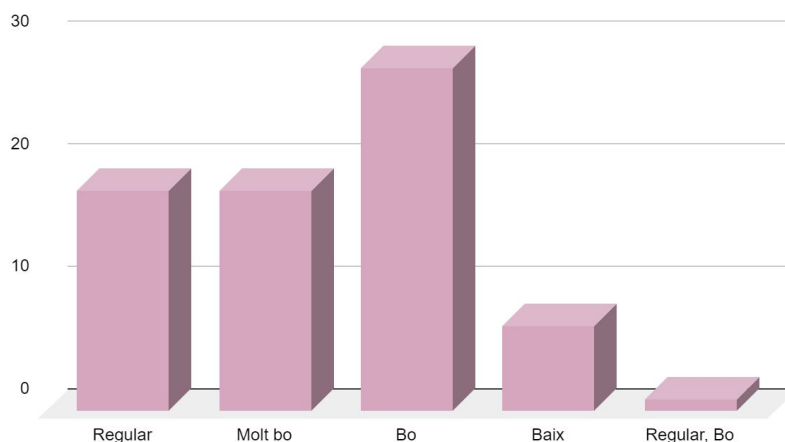

Figura 10. En la vostra opinió, quin domini de la llengua catalana té el vostre fill/a?

Com podem observar en la següent figura número 11, un 20% considera que el seu fill/a té un nivell regular de castellà i un 80% bo o molt bo.

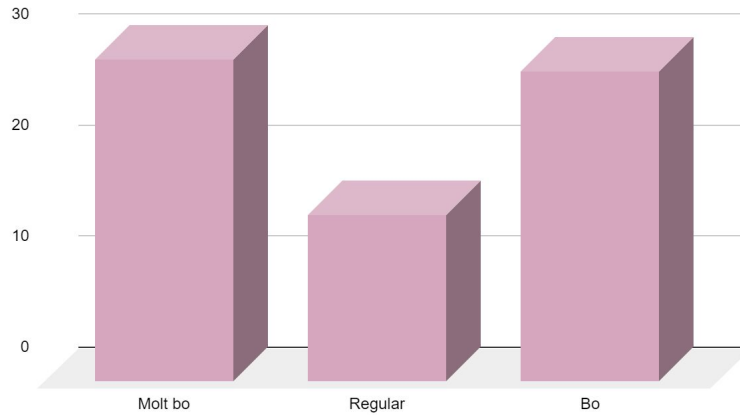

Figura 11. I de la llengua castellana?

7.1 Reflexió sobre els resultats

Per començar, el primer resultat que m'ha cridat l'atenció és que tots els alumnes que han participat en aquesta enquesta han nascut a Espanya. Aquest resultat m'ha sorprès perquè durant la meua experiència en les pràctiques he observat que hi ha prou alumnes d'altres llocs. Tot i que pel que fa a les respostes m'he adonat que són els progenitors dels infants que són d'altres llocs.

A més, hi ha diversos casos concrets que m'han semblat interessants com és el cas de la família de Costa de Marfil, el de la família de Bulgària o el de la República Dominicana.

El que m'ha resultat curiós de la família de Costa de Marfil és que allà hi ha unes “60 ètnies repartides en quatre grups lingüístics que són el *mandé* al nord i a l'oest del país, el grup *gur* al nord, el grup *kru* al sud-oest i el grup *akan* al centre i al sud. En aquestes llengües cal afegir altres idiomes estrangers africans deguts a la immigració com ho són el moré, el ashanti, el auhaussa, o el yorubá entre molts d'altres . El francès és l'única llengua oficial del país com mitjà habitual de comunicació i es parlen més de 60 llengües autòctones” (Djandué 2012, p.47). En un país com Costa de Marfil es poden enumerar unes 60 llengües autòctones parlades i altres estrangeres amb ús oral i escrit. Segons aquesta família a casa parlen en castellà i en anglès. Normalment, aquests infants parlen primer la seva llengua materna abans d'aprendre el francès. “El francès hauria de ser considerat com a segona llengua pel fet de ser estrangera” (Djandué 2012, p.32), però no és així, ja que és l'oficial en el país, però aquesta

família no el parla. L'argument és pensar que ensenyar primer la llengua materna facilitarà l'aprenentatge d'altres llengües. Per tant, haurien d'aprofitar les 60 llengües que tenen i difondre-les per introduir-les en el sistema escolar. Desafortunadament, el que passa és que molta gent jove sent vergonya o complex de parlar la seva pròpia llengua i pensa que causa més admiració la gent que parla francès, anglès, espanyol o alemany al ser les llengües que s'ensenyen a les escoles i són considerades més modernes. Aquesta situació pot ser perjudicial perquè es poden exposar a una aculturació en el moment que deixen enrere la seva pròpia llengua per adquirir la nova. Per sort, moltes d'aquestes llengües no presenten perills d'extinció en ser molt usades oralment i defensades en el seu terreny.

En el cas d'una família de Bulgària a casa parlen català, castellà i turc; i a l'escola parlen català i castellà. Però curiosament llegeixen i expliquen contes als fills en castellà, turc o búlgar. A Bulgària l'ensenyament de la llengua estrangera ha augmentat en els darrers anys. S'ha de tenir en compte que no existeixen grans diferències entre la cultura Espanyola i la Búlgara, ja que els dos països són europeus i cristians. Encara que les dues societats presenten diferències socioculturals. El fet que aquesta família búlgara llegeixi en búlgar però no el parli deu ser perquè reconeix més patrons escrits d'aquesta llengua que d'altres, en canvi oralment pot tenir més bon domini del català o el castellà que escrit i per tant la millor manera de practicar-lo és parlant. Tal vegada, saben parlar molt bé el búlgar però al viure a Mallorca els interessa més aprendre la llengua de les Illes Balears, però a l'hora de llegir potser dominen més bé el búlgar.

També m'ha cridat l'atenció que una família on els progenitors són de la República Dominicana i Colòmbia a casa llegeixen o expliquen contes als infants en català, però es comuniquen amb l'escola i parlen en castellà. A vegades hi ha famílies que llegeixen en català perquè tenen interès pel català i la seva cultura, encara que no l'entenguin. L'interès depèn de la involucració que tenen amb l'educació, tot i no tenir la competència desitgen poder tenir aquest aprenentatge. Això m'ha fet pensar que en aquest cas la família desitja que el seu fill o la seva filla aprengui el català però com he esmentat anteriorment, no l'entenen gaire i per aquest motiu necessiten parlar el castellà amb l'escola.

Un altre aspecte rellevant que queda reflectit a l'enquesta és l'ús de la llengua catalana entre la família i l'escola. La llengua vehicular d'ensenyament de l'escola és el

català, llengua pròpia de les Illes Balears. Com ja hem esmentat anteriorment, moltes de les famílies que parlen en català amb l'escola tenen com a llengua familiar el castellà.

La realitat del centre és que un percentatge elevat dels alumnes són no catalanoparlants, a l'etapa d'infantil, la llengua que utilitzen la majoria d'infants per comunicar-se entre ells sigui el castellà. El fet que la llengua vehicular de l'aula i del centre sigui el català fa que, amb l'adult, els infants es comuniquin majoritàriament en català, però el nivell de coneixement d'aquesta llengua és regular. Situaria en un 60% els infants que tenen un nivell baix o regular i en un 40 % els que el tenen bo o molt bo.

En aquest cas estaria d'acord amb aquest percentatge, ja que, com he comentat abans, els infants utilitzen com a llengua de comunicació espontània en el joc el castellà. La majoria de famílies del centre són castellanoparlants i les de parla estrangera adopten com a llengua de comunicació el castellà abans que no el català. El castellà també és la llengua que els infants senten a la televisió, els jocs interactius o internet i, aquest fet ajuda que tinguin una millor competència lingüística en la llengua castellana que no en la llengua catalana.

Igualment, amb l'espanyol podem fer-nos entendre en tota Espanya, però també és realitat i és possible entendre el català. Com diu Juan Carlos Moreno Cabrera (2014), tot això és a causa que l'espanyol i el català són llengües pròximes, són llengües germanes i són llengües que han viscut juntes durant molt de temps i s'han influït mútuament de manera intensa. Per tant, és possible per un castellanoparlant entendre català com a la inversa. Ell diu que en general, totes les llengües del món tenen una complexitat o simplicitat similar, és a dir totes les llengües comparteixen estructures. Però si ens fixam en algun aspecte concret de la llengua, sí que hi ha diferències importants entre una llengua o un altre.

Per tant, el català és tan útil com el castellà per comunicar-se en tot arreu. Per exemple, el temps necessari per aprendre anglès és molt major que el temps necessari per aprendre català. Una persona amb mínimes capacitats pot entendre català en pocs mesos i per entendre anglès necessita més temps i més esforços.

7.2. Reflexió general

La informació obtinguda l'he contrastat amb el Projecte Lingüístic del Centre (PEC) d'Inca. Aquest projecte està publicat a la pàgina web oficial del centre que inclou l'organització de les llengües d'ensenyament del centre i l'ensenyament en llengües estrangeres. Durant les meves pràctiques en aquest centre he pogut observar com es compleixen diversos aspectes que apareixen al PLC.

7. 2.1. El Projecte Lingüístic de centre

El Projecte Lingüístic de Centre (2018-2020) anomenat PLC ho trobareu a la pàgina web del centre.¹

La principal llengua d'ensenyament i vehicular del centre és el català. Com a segona llengua tenen el castellà, però tots els alumnes han d'aprendre adequadament a parlar i escriure en català i en castellà al final de l'escolaritat obligatòria. Quant a les llengües estrangeres, l'anglès és la primera. A fi de consolidar el seu prestigi el centre concedeix l'aprenentatge de matèries no lingüístiques en anglès.

En el centre, tenint en compte els trets del PLC, he observat en el dia a dia l'aplicació dels diferents punts compartits:

- “El català oral és la llengua utilitzada a les reunions dels òrgans col·legiats.
- El professorat es comunica en català entre si, amb l'alumnat, amb el personal no docent i intenta fer-ho també amb els pares i mares no catalanoparlants.
- La majoria d'alumnes entenen el català, però parlen castellà amb la família, els companys de classe i al carrer, és per això que justifiquen aquest projecte per potenciar la llengua catalana, que és la menys utilitzada al centre.
- El grup d'alumnes de parla catalana, quasi sempre parlen en castellà amb els companys de l'escola.
- Hi ha un grup d'alumnes de parla castellana que no entén el català.
- Alguns nouvinguts no entenen ni el català ni el castellà quan arriben al centre.

¹ Amb la finalitat de conservar l'anonimat s'ha decidit no incloure l'enllaç del document perquè això revelaria la identitat de centre.

- Per tot el que hem esmentat abans, podem dir que l'escola és un dels pocs llocs on els alumnes del nostre centre podran iniciar-se en el coneixement i l'ús de la llengua catalana fins a assolir-ne el domini que els permeti utilitzar-la posteriorment en el món social i professional” (Projecte lingüístic, 2019-2020: p.6-7).

7.2.2. Objectius del projecte lingüístic

Pel que fa als objectius, pens que s'impliquen en el fet de donar un sentit social a tots els membres de la comunitat escolar sobre el valor del coneixement i l'ús progressiu de la llengua catalana i, de la conservació, foment i transmissió de la cultura pròpia de les Illes Balears. Així, és necessari augmentar la consciència que el coneixement i l'ús de la llengua catalana són uns dels primordials instruments d'integració social, cultural i laboral.

Quant a la meua estança al centre, he vist com incorporen la llengua anglesa des de l'Educació Infantil. En aquestes edats és quan la flexibilitat lingüística té lloc. És particularment important l'aprenentatge de la llengua anglesa perquè és l'idioma més estès en el món.

Els usos de la llengua catalana són diversos: és la llengua vehicular i de l'aprenentatge i de comunicació del centre, ja que per exemple les circulars que envia l'escola i les xerrades amb les famílies són en català o a les classes es parla i s'ensenya el català principalment. A més, “estableixen al pla d'atenció a la diversitat els criteris d'atenció pels alumnes d'incorporació tardana amb dèficit de coneixement d'alguna de les llengües” (Projecte lingüístic, 2019-2020: p.5).

És essencial “elaborar les programacions de llengua catalana i castellana utilitzant el currículum integrat de llengües per tal d'afavorir la interdisciplinarietat i millorar els resultats en les tres llengües”. (Projecte lingüístic, 2019-2020: p.7).

7.2.3. El tractament global de les llengües curriculars

Com he esmentat anteriorment, el català és la llengua vehicular utilitzada entre els membres de tota la comunitat educativa del centre. “El català és la llengua dels documents administratius, de gestions i comunicacions tant internes com externes. Es procura que la llengua catalana sigui la llengua de comunicació i de relació amb les famílies” (Projecte lingüístic, 2019-2020: p.8-9).

En el cas que les famílies no puguin fer servir el català perquè no tenen noció de la llengua, per facilitar la comunicació es pot utilitzar la llengua castellana si se sol·licita. Tot i que el centre intenta fer tot el possible per proporcionar l'exposició a la llengua catalana i així anar augmentat els seus coneixements.

Llavors, a fora les aules, en els passadissos, es parlen les tres llengües que es treballen al centre que són el català, el castellà i l'anglès. Tant la web del centre com les xarxes socials estan en català. Per aquelles famílies que tenen dificultats per comprendre allò que es publica poden traduir la informació dins la mateixa pàgina web.

7.2.4. Plantejaments didàctics de les llengües i previsions metodològiques

Considerar que la llengua és la base de l'aprenentatge i la base per desenvolupar habilitats lingüístiques. Altres aprenentatges que s'inclouen a banda del català són el de la llengua castellana i la llengua anglesa. La programació de l'àrea de llengua catalana i llengua castellana serà integrada, per tant hi haurà d'haver una coordinació entre els diferents mestres que imparteixen les àrees, hauran d'unificar criteris metodològics i d'avaluació, s'evitaran repeticions innecessàries, preveuran interferències lingüístiques i trauran la màxima eficàcia als recursos humans i pedagògics. "La intenció amb el PLC és formar parlants plurilingües, amb competència plena en català, en castellà i també en llengua anglesa" (Projecte lingüístic, 2019-2020: p.11).

Tal com s'ha dit, la llengua de comunicació i aprenentatge és el català. Per tant la llengua catalana és la llengua de referència envers les altres. S'ha de tenir en compte que l'anglès ja s'implantarà al primer curs d'educació infantil i es continuarà ensenyant fins a 6è

de primària.

L'aprenentatge del català es porta a terme mitjançant tres fases: La primera és saber escoltar, la segona és comprendre i la tercera és parlar. El primer pas, és aconseguir una comunicació entre mestre i alumne amb el llenguatge oral, aquest és necessari que vagi acompanyat amb gests i sigui respectuós i afectiu. Aquest llenguatge oral és en català per aconseguir que sigui la llengua de l'escola, en canvi quan l'infant surt de l'escola té l'opció d'expressar-se en la seva llengua materna. Pel que fa a la llengua anglesa, l'escola compta amb una especialista que imparteix les sessions d'anglès (Projecte lingüístic, 2019-2020).

En el cas de la llengua anglesa, es comença a aprendre a tres anys i continua al llarg de tots els cursos. Com es fa amb les altres llengües, el seu aprenentatge s'inicia amb l'habilitat oral i de forma gradual, un cop assolida aquesta habilitat es prossegueixen les habilitats escrites. "Al final de cada etapa l'alumnat coneix els continguts establerts al currículum del Govern de les Illes Balears per tal d'arribar a ser capaços de comunicar-se en llengua estrangera en un entorn plurilingüe i multicultural. El centre sol·licita a la Conselleria un auxiliar de conversa natiu per a l'assignatura d'anglès i les àrees no lingüístiques en anglès. D'aquesta manera es potencia la millora curricular i les habilitats orals de l'alumnat" (Projecte lingüístic, 2019-2020: p.13).

Quant a la metodologia, per poder adquirir coneixements de manera interactiva, és rellevant prioritzar l'habilitat comunicativa enfront de la gramàtica. Diferents maneres per poder produir la competència oral és escoltant cançons, escoltar vídeos, interpretar situacions entre d'altres.

El centre fomenta els valors democràtics i el respecte als drets humans, fa participar a l'alumnat del seu propi aprenentatge per tal que sigui ell el protagonista, respecta la personalitat de cada alumne/a i les seves possibilitats i capacitats partint dels seus coneixements previs per produir un aprenentatge significatiu, ofereixen activitats que proporcionen un coneixement de la realitat del mateix entorn. A més, la família i l'escola tenen una bona comunicació i una bona relació, actuen unides, i es fomenta la tasca educativa de tota la comunitat educativa i el tracte d'igualtat entre els diferents sexes. Es respecta a tots per igual, no tenint en compte les diferències religioses, ètiques, polítiques,

socials o per causa física o psíquica (Projecte lingüístic, 2019-2020).

Respecte als alumnes d'incorporació tardana el centre acull els alumnes de la millor manera possible. La tasca educativa promou el desenvolupament integral de la personalitat dels infants i es treballa en equip. El centre potencia i ensenya a utilitzar noves tecnologies i una tercera llengua promovent una bona convivència entre tots.

A les entrevistes, els valors que es fomenten, segons la Docent 1, són:

- *Actitud favorable de respecte a la mediació, a la solidaritat, al diàleg, respecte, col·laboració, tolerància.*
- *Aprendre a aprendre.*
- *Atenció al ritme d'aprenentatge dels alumnes a partir dels seus coneixements previs.*
- *Esperit de diàleg, comunicació, participació, col·laboració...amb les famílies i amb la resta de la comunitat educativa.*
- *Actitud de no discriminació.*
- *Respecte a les diferències.*
- *Actitud de respecte de cap als nouvinguts.*
- *Actitud de treball en equip en benefici de tota la comunitat educativa.*
- *Fomentar una actitud per fomentar la consciència ecològica del nostre entorn.*
- *Actitud oberta cap a l'ús de les noves tecnologies.*
- *Sensibilitat cap a l'ús d'una tercera llengua*
- *Sensibilitat en front l'educació emocional.*

M'he fixat que aquests valors s'apliquen a l'aula i s'intenten dur a terme de manera compartida i coordinada. Estan presents en el desenvolupament de totes les activitats, d'una manera transversal al llarg de tot el curs, ja que no es tracta d'aspectes aïllats que s'han d'aprendre, si no consisteix en una interiorització per a fer-los nostres. Aquests valors són treballats des de la globalitat prestant atenció a les diferents situacions i els contextos perquè així tinguin sentit. A més, es compleixen gràcies a l'organització en l'àmbit de centre que fa

d'aquest procés una realitat en la qual estiguin involucrats en la responsabilitat d'aconseguir un centre millor caminant tothom en una mateixa direcció.

7.2.5. Estratègies d'actuació

A educació infantil, per poder incrementar la immersió lingüística en llengua catalana, es treballa en grups cooperatius, tallers o espais d'aprenentatge.

“Es pot aconseguir l'adquisició d'aquesta competència mitjançant el joc, projectes, assemblees diàries, contacontes, etc. Amb metodologies fonamentades per l'aprenentatge basat en projectes i la matemàtica manipulativa on els infants han de justificar, es treballa la llengua oral d'una manera natural i integrada. D'aquesta manera, s'impulsa la creativitat i motivació dels alumnes, on l'alumnat és el protagonista del seu aprenentatge” (Projecte lingüístic, 2019-2020: p.16).

Les estratègies d'actuació consisteixen a potenciar l'ús del català amb tota la comunitat educativa reforçant positivament l'esforç i es dediquen a treballar actituds positives de la llengua. Per exemple, es realitzen activitats lúdiques i engrescadores utilitzant titelles o contes on s'expliquen arguments dels aspectes positius de conèixer la nostra llengua, ja que és el nostre territori i la nostra cultura. A més, es treballa de forma intensiva l'expressió oral del català a força d'activitats on es parla i s'escolta. Aquestes activitats poden ser jocs lingüístics com les endevinalles, jocs de telèfon, embarbussaments, definició d'objectes, la resolució de problemes o converses en grup. A l'hora de parlar en català als infants d'incorporació tardana cal emprar un llenguatge gestual i suport visual mentre sigui necessari, també s'ha de potenciar la resolució de dubtes i conflictes lingüístics (Projecte lingüístic, 2019-2020).

7.2.6. Criteris per a l'atenció d'alumnes d'incorporació tardana

Al centre, quan es matricula un infant que desconeix la llengua vehicular i d'ensenyança es posen en marxa una sèrie de mesures necessàries perquè aquest alumnat d'incorporació tardana s'adapti al nou sistema educatiu i quan acabi l'escolarització al centre conegui el

català i el castellà de la mateixa manera. Amb l'alumnat nouvingut es segueix un pla d'actuació individualitzat.

“El primer que es fa és saber el nivell competencial que té de les llengües i a partir d'aquí s'organitza un pla de suport (dins i fora de l'aula). Es programa un pla de treball de mesures, recursos humans, tipus d'adaptacions, matèria, grups o altres adaptacions com l'establiment d'un company-tutor. Tota aquesta feina es fa amb una bona coordinació entre tutor, suport i orientació. Per fer un bon seguiment, es tracta l'adaptació i evolució de l'infant a: reunions de suport, equips docents, roda de tutors, entrevistes familiars, avaluacions trimestrals i informe NESE trimestralment” (Projecte lingüístic, 2019-2020: p.17).

8. Conclusions

En aquest punt, un aspecte que m'agradaria recalcar del centre és que es dóna molta importància a la inclusió. El Pla Anual inclou objectius per optimitzar i millorar els suports a l'aula i la inclusió de l'alumnat, de tal manera que el 90% de les programacions són inclusives. A més, els alumnes amb dificultats segueixen la mateixa línia del PLC a partir de les adaptacions curriculars inclusives corresponents. Es porten a terme mitjançant la coordinació entre els professors de suport i els tutors o les tutores. La implicació és positiva i hi ha un treball conjunt en el nivell de centre. Un altre aspecte en aquest centre és que els docents són conscients de la gran diversitat que hi ha entre els alumnes. També, el claustre del centre està cohesionat, els professors comparteixen amb els seus companys de cicle les inquietuds, arriben a un mateix objectiu plegats i tenen diversos valors consensuats.

El què és molt important i es té en compte al centre, és que tenen com a llengua vehicular i d'aprenentatge el català i es treballa amb aquesta llengua en tots els àmbits. Així mateix, les mestres de castellà i anglès han d'emprar en tot moment la llengua de la seva àrea, els altres tenen com a llengua vehicular el català. S'ha de tenir present que el centre té molt d'alumnat castellanoparlant i això fa que entre ells la llengua habitual sigui el castellà. Ara bé, no tenen cap problema per aprendre el català.

Els infants tenen una predisposició major en adquirir la pronunciació d'una llengua perquè tenen certes facilitats respecte als adults, relacionades amb el so o l'accent de la pronunciació. Per aquest motiu, és recomanable ensenyar una llengua determinada en aquestes edats. El centre quan rep un infant que desconeix la nostra llengua vehicular i d'aprenentatge posa les mesures necessàries perquè aquest alumnat s'adapti al centre i se senti part del grup.

Amb l'alumnat nouvingut se segueix un pla d'actuació individualitzat, els professors utilitzen el català i segueixen les pautes marcades en el Pla d'Acollida. El català és la llengua utilitzada en els escrits dirigits a pares, mares, institucions i organismes oficials exceptuant aquelles famílies que ho sol·licitin per escrit. L'equip directiu pot dirigir escrits bilingües només en aquelles comunicacions considerades d'especial importància.

Pel que fa al personal docent, trobem que les mestres que són tutores d'aula intenten fer cada dia el millor possible la seva feina. A causa de les ràtios tan altes que hi ha d'infants a l'aula (25 alumnes per aula), i al fet que hi sol haver un nin o més amb necessitats educatives especials a cada classe, amb el pla d'atenció a la diversitat que duen a terme al centre les mestres moltes vegades necessiten ajudes extres per poder donar a tots els nins l'atenció que necessiten. Dit això, podem assegurar que gràcies a les mestres de suport o especialistes i altres organismes i serveis externs com és el cas de l'Associació de Síndrome de Down de les Illes Balears, l'atenció que necessita cada infant per aprendre es troba ben coberta.

En aquest centre, he observat que l'alumnat és molt variat, hi ha cultures i grups socials amb diferents característiques. Per poder donar una atenció més individualitzada caldria disposar de més recursos humans. Quant a la multiculturalitat, és evident que també es necessiten recursos humans per poder donar suport a aquest alumnat i ajudar-lo en la seva integració, el fet que hi hagi un nombre elevat d'infants provinents d'altres cultures, fa que els recursos dels quals disposen no siguin suficients.

Els mestres són molt conscients de la realitat de les aules, segons la Docent 1, l'alumnat prové de cultures diferents, per tant, algunes de les actuacions són:

- *Treballar els valors (respecte, igualtat, tolerància...) de forma transversal.*
- *Programar activitats que es puguin adaptar als diferents nivells que trobem en una aula.*
- *Donar suport a les activitats amb suport visual pels alumnes que presenten problemes de comprensió de la llengua.*
- *Programar activitats per difondre les diferents cultures que conviuen al centre.*
- *Utilitzar un llenguatge integrador, tenir present el currículum ocult i que els adults són model d'aprenentatge pels infants.*
- *Mantenir contacte amb les famílies, assabentar-nos que els arriba la informació.*

Per un altre costat, en aquest centre la multiculturalitat no esdevé un problema, sinó un avantatge que ajuda a poder educar des d'una perspectiva més ampla i enriquidora. És cert que, al principi, es fa necessària una tasca d'integració i de reforç per tal que els infants d'altres cultures puguin sentir-se membres del seu grup sense que la llengua esdevingui una barrera. Per això, és important dur a terme activitats que englobin trets de totes les cultures que conviuen dins una aula. Així, com encoratjar a alumnes i famílies a compartir aspectes de la seva cultura.

Fins que un infant no té un mínim de competència en la llengua vehicular de l'aula que li permet entendre i seguir el que es va fent, no es pot integrar dins el grup. Es queda fora de joc. Quan un infant no aconsegueix integrar-se en el grup se sent insegur. Sense el mínim coneixement de la llengua no pot progressar en els altres aprenentatges, la llengua és l'eina indispensable per adquirir els continguts de qualsevol àmbit. Per tant, la primera tasca és ajudar l'infant a superar aquesta barrera.

A Educació Infantil, un recurs molt efectiu i necessari és el de les imatges, acompanyar els contes, explicacions, vocabulari, amb imatges per ajudar els infants. Les cançons són un altre recurs molt útil per a treballar l'adquisició de vocabulari. La gesticulació

i l'emissió d'onomatopeies i sons ajuden a comprendre millor els missatges orals i la interacció amb els iguals és una gran font d'aprenentatge per l'adquisició de la llengua.

És molt important que les famílies s'impliquin en l'educació dels seus fills i que hi hagi un consens entre família-escola per tal de seguir una mateixa línia en l'educació dels infants. Si les famílies no poden accedir a la informació de l'escola, resulta molt difícil aquesta coordinació. Com a escola i com a tutors, és necessari assegurar que les famílies poden accedir a tota la informació cercant estratègies per fer-ho.

S'han de treballar cada dia a l'aula els valors de respecte, igualtat i multiculturalitat. Si bé, cada vegada es disposa d'una major informació del que ocorre en el món de manera global, encara s'originen falses informacions en relació a la immigració que provoquen rebuig a aquest col·lectiu. Pens que una de les tasques fonamentals del docent és educar els infants amb un esperit crític per tal que en l'edat adulta puguin fer judicis.

El primer que es fa quan arriba un alumne nouvingut és esbrinar el nivell de coneixença que té de les llengües i després s'organitza un pla de suport amb els recursos que es considerin adients. Tota aquesta feina es fa amb una bona coordinació entre tutor, suport i orientació. Per facilitar la inclusió s'haurien de tenir més recursos humans. Les activitats que va realitzant al centre de cohesió de grup i treball cooperatiu són estratègies que fomenten i ajuden a la integració de tot l'alumnat, no sols el de nova incorporació, també l'alumnat amb necessitats educatives especials. Les assemblees diàries potencien aquesta inclusió perquè tots els infants hi tenen veu.

Considerar que la inclusió s'ha de treballar dia a dia amb petites tasques i actituds. Tal com diu la Docent 2:

“Es podria fer alguna diada especial al centre on cada família organitzàs alguna activitat per donar a conèixer la seva cultura: receptes, balls o vestuari. També estaria bé que les famílies tenguessin l'oportunitat de venir a explicar la seva història com a immigrants per donar a conèixer quins han estat els motius que l'han empès a fugir del seu país, així podríem entendre la seva realitat.”

Actualment hi ha un nombre elevat d'infants que arriben a l'escola presentant dificultats en la llengua oral, amb un endarreriment respecte al qual seria un desenvolupament adequat per la seva edat. Des de l'escola es fa necessària una tasca de compensació d'aquestes dificultats, però cal tenir molt en compte que la tasca s'ha de fer de manera paral·lela amb les famílies, s'ha d'informar les famílies del nivell de desenvolupament lingüístic dels seus fills i donar pautes d'actuació a casa per ajudar al fet que l'infant pugui adquirir el desenvolupament adequat al seu moment maduratiu.

Quan un infant immigrant arriba nou a l'escola s'han de complir les mesures establertes al PLC. He pogut observar que els infants que desconeixen el català i el castellà i que a casa parlen llengües d'origen no llatí tenen més dificultats per adaptar-s'hi i, en conseqüència, s'aprecia un lleuger retard maduratiu en comparació amb els seus companys. A més, com he esmentat anteriorment, ha quedat demostrat a la pràctica que els alumnes provinents de famílies amb un nivell socioeconòmic baix presenten més dificultats per assolir els aprenentatges.

Segons Moreno Cabrera, l'espanyol és la segona llengua més parlada. L'espanyol s'ha dispers per processos culturals, socials o històrics que han fet possible aquesta expansió. Però això té un aspecte negatiu, i és la marginació de les altres llengües com l'aragonès, el català, el gallec o l'asturià (Moreno Cabrera, 2014).

Finalment, pens que la societat actual, immersa dins la globalització i el moviment de les diferents cultures des del seu país d'origen arreu del món, reconeix la multiculturalitat com una característica més de la societat. En particular, des de l'escola es fomenta el respecte envers les diferents cultures i ètnies.

9. Bibliografia

Alcover, A.M, Moll F. B, (2002). *Diccionari català-valencià-balear*. Barcelona. Recuperat el 17 de març de 2020 des de: <http://dcvb.iec.cat/results.asp>

Canyelles, C. (2012). Les llengües de la immigració a les Illes Balears. *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, (51), 113-124. Recuperat el 10 de març de 2020 en <https://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/257214>

Chavarría, M. I., Giménez, E. L., Castells, L. A., Macià, E. A., & Caimons, J. M. C. (2007). ¿Qué quiere decir <<conciencia lingüística>>? En *La conciencia lingüística en la enseñanza de lenguas* (p.19-42). Grao. Recuperat el 15 de març de 2020 en https://books.google.es/books?hl=es&lr=&id=xr9NObl_b_cC&oi=fnd&pg=PA7&dq=La+conciencia+ling%C3%BC%C3%ADstica+en+la+ense%C3%B1anza+de+lenguas+&ots=0ChYn8tGFx&sig=evCPEL6YACXLufsVxap1IcPfrU#v=onepage&q=La%20conciencia%20ling%C3%BC%C3%ADstica%20en%20la%20ense%C3%B1anza%20de%20lenguas&f=false

Coelho, E. (2005). *Ensenyar i aprendre en escoles multiculturals: Una aproximació integrada*. ICE, Universitat de Barcelona.

David Bueno (2014). *El cervell bilingüe pren decisions més de pressa*. *Ara.cat*, 1. Recuperat el 10 de maig de 2020. https://www.ara.cat/premium/ciencia/cervell-bilingue-pren-decisiones-pressa_0_1106889354.html

Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris amb fons públic (BOIB núm. 67, de 5 de maig de 2011). Recuperat el 20 de maig de 2020 en https://www.caib.es/sites/institutestudisautonomics/ca/n/decret_392011_de_29_dabril_pel_qual_es_regula_latenccio_a_la_diversitat_i_lorientacio_educativa_als_centres_educatius_no_universitaris_sostinguts_amb_fons_publics-59795/

Djandué, B. D. (2012). *Enseñanza aprendizaje del E/LE en Costa de Marfil: el uso de la lengua meta en el curso inicial*. Granada: Universidad de Granada. Recuperat dia 05 de maig de 2020 en <https://digibug.ugr.es/bitstream/handle/10481/21769/20956526.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Forns, Albert (2014). "Albert Costa: En la gent bilingüe, el declivi del cervell és més lent". *Núvol*. Recuperat el 06 d'abril de 2020, en <https://www.nuvol.com/llengua/albert-costa-en-la-gent-bilingue-el-declivi-del-cervell-es-mes-lent-14981>

Generalitat de Catalunya (2007). *Marc europeu comú de referència per a les llengües: aprendre, ensenyar, avaluar. Llengua catalana. Diversificació lingüística i del currículum* (pp. 205-208). Recuperat el 25 d'abril del 2020, en [Capítol 8. Diversificació lingüística i currículum \[60,34 kB \]](#)

Koffi, K. H. (2009). *Panorama de la pluralidad lingüística y cultural de Costa de Marfil: situación del español como Lengua extranjera. Memoria de diploma de estudios avanzados*. Universidad de Granada. Recuperat el 6 de maig de 2020. <https://digibug.ugr.es/bitstream/handle/1048>

López, A. T., & Camardons, J. S. (2017). Què és i com es fa una enquesta sociolingüística? Les enquestes d'usos lingüístics de la població. *Llengua, societat i comunicació*, (15), 6-15. Recuperat el 13 de març de 2020 en <https://revistes.ub.edu/index.php/LSC/article/view/17763/22420>

Martín Rojo, L., Alcalá Recuerda, E., Garí Pérez, A., Mijares, L., Sierra Rodrigo, I. & Rodríguez, M., (2003). Colegio público 1. En ¿Asimilar o integrar?. *Dilema ante el multilingüismo en las aulas* (p103-129). Ministerio de Educación. Recuperat el 2 de maig de 2020 en https://www.researchgate.net/profile/Luisa_Rojo/publication/259571372_libro_Asimilar_o_integrar_en_cide/links/0c96052c9e94b20f24000000.pdf

Mc Andrew, M. (2010). *Multilingüisme, immigració i educació: una perspectiva comparada*. Multilingüisme i pràctica educativa, 39. Recuperat el 20 de maig de 2020 en <https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/13360/diversitas69.pdf?sequence=1#page=39>

Miguel Martínez (2014). *Entrevista a Juan Carlos Moreno Cabrera* [Arxiu de vídeo]. Recuperat el 17 d'abril de 2020 en <https://www.youtube.com/watch?v=rA2ghdnDoDM>

Níkleva, D. G. (2012). La competencia intercultural y el tratamiento de contenidos culturales en manuales de español como lengua extranjera. *Revista española de lingüística aplicada*, (25), 165-188. Recuperat el 12 de maig de 2020 en <https://digibug.ugr.es/handle/10481/27966>

Ollé Planas, R. (2015). *La transmissió intergeneracional del català en parelles mixtes a l'illa de Formentera*. Universitat de Barcelona: URL. Recuperat el 29 de maig de 2020 en http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/96783/1/TFG_FilCat_Rosa_Olle.pdf

Projecte educatiu de centre (2018-2020). Inca.

Projecte lingüístic (2019-2020). Inca.

Ruiz de Miguel, Covadonga (2015) *Explorando la relación entre el nivel socioeconómico y cultural, la competencia lectora y la titularidad del centro* Fundación Europea Sociedad y Educación. Recuperat el 17 de maig de 2020.

<http://www.sociedadeducacion.org/blog/explorando-la-relacion-entre-el-nivel-socioeconomico-y-cultural-la-competencia-lectora-y-la-titularidad-del-centro/>

Solana Solana, M., Ortiz Guitart, A., & Rodríguez García, D. (2017). Multilingüisme en famílies mixtes amb persones d'origen estranger a Catalunya. *Treballs de sociolingüística catalana*, (28), 111-126. Recuperat el 14 de març de 2020 en <http://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/viewArticle/142663>

Word Reference (s.f). Recuperat el 10 de març de 2020 en <https://www.wordreference.com/>

10. Annexos

Annex 1: Enquestes

Enquesta sobre diversitat lingüística

Aquesta és una enquesta per conèixer la diversitat lingüística i cultural als cursos d'Educació Infantil del CEIP Ponent. En cas que tengueu més d'un fill en aquesta etapa, agrairíem que contestéssiu una enquesta per cada infant.

Per a contestar-la

- Marcau amb una creu la casella que es correspongui amb la vostra resposta.
- Empleneu els punts en cas que sigui necessari.

Moltes gràcies per avançar!

1. Quants d'infants de la vostra família fan Educació Infantil en aquesta escola? *

- 1
- 2
- 3 o més

2. Quin curs fa el vostre fill/a? *

- 4t d'Educació Infantil
- 5è d'Educació Infantil
- 6è d'Educació Infantil

3. Lloc de naixement de l'infant. *

Texto de respuesta corta

4. Lloc de naixement del progenitor 1. *

Texto de respuesta corta

5. Lloc de naixement del progenitor 2 (si escau). *

Texto de respuesta corta

6. On viviu actualment? *

Inca

Otra...

7. Abans de viure en aquest lloc, vivíeu a una altra banda? Si és així, on? *

No.

Otra...

8. Abans de venir a aquesta escola, l'infant va anar a alguna altra escola? Si és així, on? *

No.

Otra...

9. Quina llengua o llengües es parlen a casa? *

Català

Castellà

Otra...

10. Amb quina llengua us comunicau amb l'escola? *

Català

Castellà

Otra...

11. A casa, llegiu o expliqueu contes als vostres fills/es en aquestes llengües? Si ho feis en alguna altra llengua, en quina? *

- Català
- Castellà
- Otra...

12. En la vostra opinió, quin domini de la llengua catalana teniu? *

	Baix	Regular	Bo	Molt bo
Progenitor 1	☐	☐	☐	☐
Progenitor 2	☐	☐	☐	☐

13. I de la llengua castellana? *

	Baix	Regular	Bo	Molt bo
Progenitor 1	☐	☐	☐	☐
Progenitor 2	☐	☐	☐	☐

14. En la vostra opinió, quin domini de la llengua catalana té el vostre fill /a? *

- Baix
- Regular
- Bo
- Molt bo

15. I de la llengua castellana? *

- Baix
- Regular
- Bo
- Molt bo

Annex 2: Entrevistes TFG

1. Entrevista: Docent 1.

o Com definiries la política educativa del centre?

Missió del centre:

- Fomentar els valors democràtics i el respecte als drets humans, sense que suposi una manipulació dels alumnes (Pla de convivència).
- Fer participar a l'alumnat del seu propi aprenentatge.
- Respectar la personalitat de cada alumne/a i les seves possibilitats i capacitats, partint dels seus coneixements previs.
- Partir del que tenim i conèixer la realitat del propi entorn.
- Establir comunicació, diàleg entre família-escola, unificant criteris d'actuació .
- Fomentar el tracte d'igualtat entre els diferents sexes (coeducació)
- Respectar a tots per igual, no tenint en compte les diferències religioses, ètiques, polítiques, socials o per causa física o psíquica.
- Acollir als/ a les alumnes d'incorporació tardana al nostre centre de la millor forma.
- Fomentar la tasca educativa de tots els elements que integren la comunitat educativa.
- Treballar en equip pel bon funcionament del centre
- Promoure una tasca educativa que desenvolupi de forma integral la personalitat de l'alumne/a.
- Potenciar la utilització de les noves tecnologies.
- Potenciar el centre com a centre ecoambiental.
- Potenciar l'ús d'una tercera llengua a tots els nivells.
- Implantar les competències del centre: SOM, CONVIVIM I ENS COMUNICAM

Valors:

- Actitud favorable de respecte a la mediació, a la solidaritat, al diàleg, respecte, col·laboració, tolerància.
- Aprendre a aprendre (aprenentatge significatiu)

- Atenció al ritme d'aprenentatge dels alumnes a partir dels seus coneixements previs.
- Respecte al nostre entorn físic, social i cultural..
- Esperit de diàleg, comunicació, participació, col·laboració...amb les famílies i amb la resta de la comunitat educativa.
- Actitud de no discriminació (coeducació)
- Respecte a les diferències religioses, socials, polítiques, ètniques o per causa física o psíquica.
- Actitud de respecte de cap als nous i noves.
- Actitud de treball en equip en benefici de tota la comunitat educativa.
- Fomentar una actitud per fomentar la consciència ecològica del nostre entorn.
- Actitud oberta cap a l'ús de les noves tecnologies.
- Sensibilitat cap a l'ús d'una tercera llengua
- Sensibilitat en front l'educació emocional.

o Quins departaments i personal específic hi ha?

Per a treballar la diversitat lingüística no tenim departament o comissió que hi treballi concretament. El nostre projecte lingüístic, on s'hi contempla la part lingüística, està desenvolupat per tots els membres del claustre i duit endavant per la CCP.

La llengua vehicular d'ensenyament de la nostra escola és el català, llengua pròpia de les Illes Balears. El coneixement i el bon ús de la llengua catalana es treballa en tot l'entorn i àmbits de la vida escolar. Les programacions docents es realitzen en català.

Es vetlla perquè, en coherència, el català sigui també la llengua d'ús normal en les activitats extraescolars, a l'AFA, matineria, extraescolars, menjador.

o Quin creus que hauria de ser el paper de l'escola en la gestió de la multiculturalitat?

- Garantir que els alumnes tinguin al final de l' escolaritat obligatòria el domini oral i escrit de les llengües oficials.
- Crear la consciència social a tots els membres de la comunitat escolar sobre la importància del coneixement i l'ús progressiu de la llengua catalana i, de la conservació, foment i transmissió de la cultura pròpia de les Illes Balears.

- Crear la consciència que el coneixement i l'ús de la llengua catalana són uns dels principals instruments d'integració social, cultural i laboral.
- Incorporar la llengua anglesa des de Educació Infantil.
- Usar la llengua catalana, com a vertebradora de l'ensenyament, com a llengua vehicular i de l'aprenentatge.
- Usar la llengua catalana com a llengua de l'àmbit administratiu i de comunicació del centre
- Establir al pla d'atenció a la diversitat els criteris d'atenció pels alumnes d'incorporació tardana amb dèficit de coneixement d'alguna de les llengües.

EDUCACIÓ INFANTIL:

- La llengua de comunicació i aprenentatge seguirà essent el català.
- Per treballar les llengües la metodologia seguirà les fases lògiques d'aprenentatge: escoltar, comprendre i parlar.
- S'intentarà aconseguir el funcionament normal de la classe; al començament, el llenguatge oral s'haurà de complementar amb afectivitat, comunicació gestual, etc. Es tracta d'aconseguir i mantenir la comunicació mestre /alumne.
- L'alumne es podrà expressar en la llengua materna, però el català serà en tot moment la llengua que el docent utilitzarà dins l'entorn escolar per aconseguir que els alumnes contextualitzin les dues llengües (el català com a llengua de l'escola i la seva llengua materna com a llengua familiar). Especialista en llengua anglesa impartirà les sessions d'anglès.

o Creus que a l'escola es té suficient formació/recursos per fer front a tots aquests reptes?

Als darrers anys la gent té una formació per atendre la diversitat lingüística i així atendre a tot l'alumnat. El què és molt important i es té en compte al nostre centre, és de que nosaltres tenim com a llengua vehicular i d'aprenentatge el català i hem de treballar amb aquesta llengua en tots els àmbits. Així mateix, les Mestres de castellà i anglès han d'emprar en tot moment la llengua de la seva àrea, els altres tenim el català. S'ha de tenir

present que estam a un centre que tenim molt d'alumnat castellanoparlants i aixó fa que entre ells la llengua habitual és el castellà. Ara bé, no tenen cap problema per aprendre el català .

Consider que tenim formació i també recursos. Els mestres se'n cerquen. Abans, fa anys, que hi havia el mestre d'immersió lingüística que s'encarregava de la seva funció ; mitjançant contes els nins entraven dins la cultura de les Illes i aprenien la nostra llengua (era de Conselleria i es va llevar aquest recurs).

o Creus que es té suficient informació sobre l'experiència dels immigrants?

Els immigrants que tenim al nostre centre són infants que ja han nascut a l'illa i inicien la seva escolarització sense conèixer la nostra llengua però no presenten cap problema d'integració a nivell comunicatiu. Hem de tenir present que els infants, si no tenen cap problema, no en presenten per aprendre la nostra llengua.

Dels immigrants que arriben nouvinguts a vegades se té desconeixença del què han viscut, del què saben, com es comuniquen, com es relacionen,... per tant, és molt important , abans de començar a l'escola, tenir una entrevista familiar per tenir informació necessària per fer una bona adaptació. Malgrat tot això, no se té tota la que es voldria. (Si els infants venen de centres de l'Estat, es té una petita informació).

El CEIP Ponent quan rep un infant que desconeix la nostra llengua vehicular i d'aprenentatge posa les mesures necessàries per tal que aquest alumnat d'incorporació tardana al nostre sistema educatiu, quan acabi l'escolarització al centre conegui ambdues de la mateixa manera (català i castellà).

Amb l'alumnat nouvingut es segueix un pla d'actuació individualitzat.

El primer que es fa és saber el nivell competencial que té de les llengües i a partir d'aquí s'organitza un pla de suport (dins i fora de l'aula). Es programa un pla de treball de mesures, recursos humans, tipus d'adaptacions, materia, grups, company-tutor,etc. Tota aquesta feina es fa amb una bona coordinació entre tutor, suport i orientació.

Per fer un bon seguiment, es tracta l'adaptació i evolució de l'infant a: reunions de

suport, equips docents, roda de tutors, entrevistes familiars, avaluacions trimestrals, informe NESE (trimestralment).

o Se t'acudeix alguna proposta de millora, alguna activitat, etc. per a facilitar la inclusió d'aquests?

Tenir més recursos humans. Les assemblees diàries serveixen per a aquesta inclusió perquè tots els infants hi tenen veu

2. Entrevista: Docent 2.

a) Preguntes sobre el nivell de coneixement lingüístic dels infants

o Segons les enquestes, un 35% de les famílies consideren que el seu fill/a té un nivell baix o regular de català i un 65% bo o molt bo. Creus que aquest percentatge reflecteix la realitat? Quin creus que és el nivell general de català dels alumnes? (baix, regular, bo o molt bo)

La realitat del centre és que un percentatge elevat dels alumnes són no catalanoparlants, a l'etapa d'infantil, la llengua que utilitzen la majoria d'infants per comunicar-se entre ells és el castellà. Jo situaria en un 60% els infants que tenen un nivell baix o regular i en un 40 % els que el tenen bo o molt bo.

o En aquestes, un 20% considera que el seu fill/a té un nivell regular de castellà i un 80% bo o molt bo. Creus que aquest percentatge reflecteix la realitat? Quin creus que és el nivell general de castellà dels alumnes? (baix, regular, bo o molt bo)

Estaria d'acord amb aquest percentatge, ja que la majoria de famílies del centre són castellano parlants i les de parla estrangera adopten com a llengua de comunicació el castellà abans que no el català. El castellà també és la llengua que els infants senten a la televisió, els jocs interactius o internet i, aquest fet ajuda a què tinguin una millor competència lingüística en la llengua castellana que no en la llengua catalana.

o Creus que els infants, en general, tenen una bona consciència lingüística?

En el cas concret de P3, alguns infants encara es troben en procés d'adquisició de la llengua oral. Durant tota l'etapa d'Educació infantil aniran perfeccionant la competència lingüística així com adquirint vocabulari.

Actualment hi ha un nombre elevat d'infants que arriben a l'escola presentant dificultats en la llengua oral, amb un endarreriment respecte al que seria un desenvolupament adequat per la seva edat. Des de l'escola es fa necessària una tasca de compensació d'aquestes dificultats, però cal tenir molt en compte que la tasca s'ha de fer de manera paral·lela amb les famílies, s'ha d'informar a les famílies del nivell de desenvolupament lingüístic del seu fill/a i donar pautes d'actuació a casa per ajudar a què l'infant adquireixi el desenvolupament adequat al seu moment maduratiu.

b) Preguntes sobre com afecta la multiculturalitat.

o Quins creus que són els principals problemes de comunicació intercultural?

Pens que la multiculturalitat no esdevé un problema, sinó un avantatge que ens ajuda a poder educar des d'una perspectiva més ampla i enriquidora. És cert que, al principi, es fa necessària una tasca d'integració i de reforç per tal que els infants d'altres cultures puguin sentir-se membres del seu grup sense que la llengua esdevengui una barrera. Per això és important dur a terme activitats que englobin trets de totes les cultures que conviuen dins una aula. Així com encoratjar a alumnes i famílies a compartir aspectes de la seva cultura (receptes, música, vestits...).

o Com creus que afecta en el dia a dia el desconeixement de la llengua a un infant?

Fins que un infant no té un mínim de competència en la llengua vehicular de l'aula que li permet entendre i seguir el que es va fent, no es pot integrar dins el grup. A Educació Infantil, un recurs molt efectiu i necessari és el de les imatges, acompanyar els contes, explicacions, vocabulari, amb imatges per ajudar als infants. Les cançons són un altre recurs molt útil per a treballar l'adquisició de vocabulari. La interacció amb els iguals és una gran font d'aprenentatge per l'adquisició de la llengua, per tant, s'ha de fomentar la socialització dins l'aula.

o Com creus que afecta en la relació família-escola?

Ens trobem diàriament amb la realitat de què hi ha famílies que no entenen els missatges que li arriben des de l'escola (circulars, notes a l'agenda...). És molt important que les famílies s'impliquin en l'educació dels seus fills/es. Com a escola i com a tutors, ens hem d'assegurar que les famílies poden accedir a tota la informació, per tant, hem de cercar estratègies per fer-ho:

- Podem ajudar a les famílies a llegir les notes i circulars i comunicar-li de manera oral en el cas que entenguin la llengua oralment.
- Es pot cercar un interpret (alumne gran, un altre pare/mare, etc)

o Quina creus que és l'actitud general de les famílies enfront la multiculturalitat?

Pens que la societat actual, accepta la multiculturalitat com una característica més de la societat. Des de l'escola cal fomentar el respecte envers les diferents cultures i ètnies. Qualsevol missatge des de l'escola ha d'estar emmarcat sempre dins el context del respecte i la integració. Pens que les famílies, cada vegada reflexen aquest canvi en la societat, la tendència és cap a un major respecte envers la multiculturalitat.

o I dels alumnes?

La màgia de l'Educació Infantil és que els infants encara són lliures de prejudicis i d'etiquetes, conviuen uns amb els altres sense tenir en compte les diferències de cap tipus (gènere, ètnia, cultura).

Però no hem d'abaixar la guàrdia i hem de treballar dia a dia a l'aula els valors de respecte, igualtat, multiculturalitat, etc.

c) Preguntes sobre el paper de l'escola.

o Quines actuacions realitza el professorat enfront de la diversitat?

Els mestres som molt conscients de la realitat de les aules, l'alumnat prové de cultures diferents, per tant, algunes de les actuacions són:

- Treballar els valors (respecte, igualtat, tolerància...) de forma transversal.
- Programar activitats que es puguin adaptar als diferents nivells que trobem en una aula.
- Recolzar les activitats amb suport visual pels alumnes que presenten problemes de comprensió de la llengua.
- Programar activitats per difondre les diferents cultures que conviuen al centre.
- Utilitzar un llenguatge integrador, tenir present el currículum ocult i que els adults són model d'aprenentatge pels infants.
- Mantenir contacte amb les famílies, asseblar-nos que els arriba la informació.

o Creus que a l'escola es té suficient formació/recursos per fer front a tots aquests reptes?

La ràtio de les nostres aules és elevada. Les necessitats dels alumnes molt diverses. Per poder donar una atenció més individualitzada caldria disposar de més recursos humans. En el cas del nostre centre ens trobem amb la realitat de què tenim molts alumnes que necessiten d'ATE. El nombre d'ATEs de què disposem, no és suficient per poder cobrir totes les necessitats d'aquests alumnes.

En quan a la multiculturalitat, és evident que també es necessiten recursos humans per poder donar suport a aquest alumnat i ajudar-los en la seva integració, el fet que en el nostre centre hi hagi un nombre elevat d'infants provinents d'altres cultures, fa que els recursos dels quals disposem no siguin suficients.

o Creus que es té suficient informació sobre l'experiència dels immigrants?

Si bé, cada vegada disposem d'una major informació del que ocorre en el món de manera global, encara, en moltes ocasions, s'originen mites o falses informacions en relació a la immigració que provoquen rebuig a aquest col·lectiu.

Pens que una de les tasques fonamentals de l'escola, és educar els nostres infants amb un esperit crític per tal que en l'edat adulta sapin destriar aquelles informacions verídiques i puguin jutjar les actuacions dels governs i dirigents polítics lliures de prejudicis. D'aquesta manera es pot construir un món més just.

o Se t'acudeix alguna proposta de millora, alguna activitat, etc. per a facilitar la inclusió d'aquests?

Pens que la inclusió s'ha de treballar dia a dia amb petites tasques i actituds.

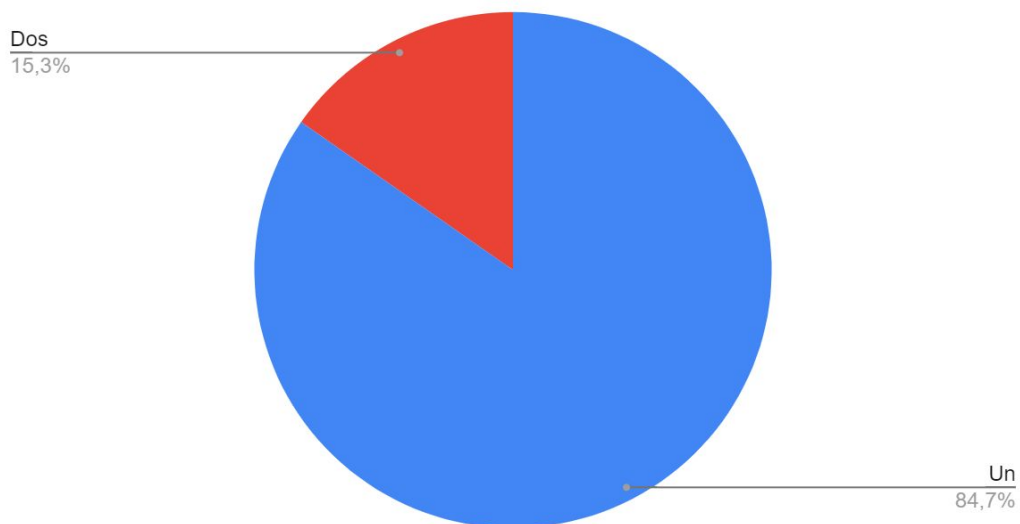
Tal vegada es podria fer alguna diada especial al centre on cada família organitzàs alguna activitat per donar a conèixer la seva cultura: receptes, balls, vestuari...

També estaria bé que les famílies tenguessin l'oportunitat de venir a explicar la seva història com a immigrants per donar a conèixer quins han estat els motius que l'han empès a fugir del seu país, així podríem entendre la seva realitat..

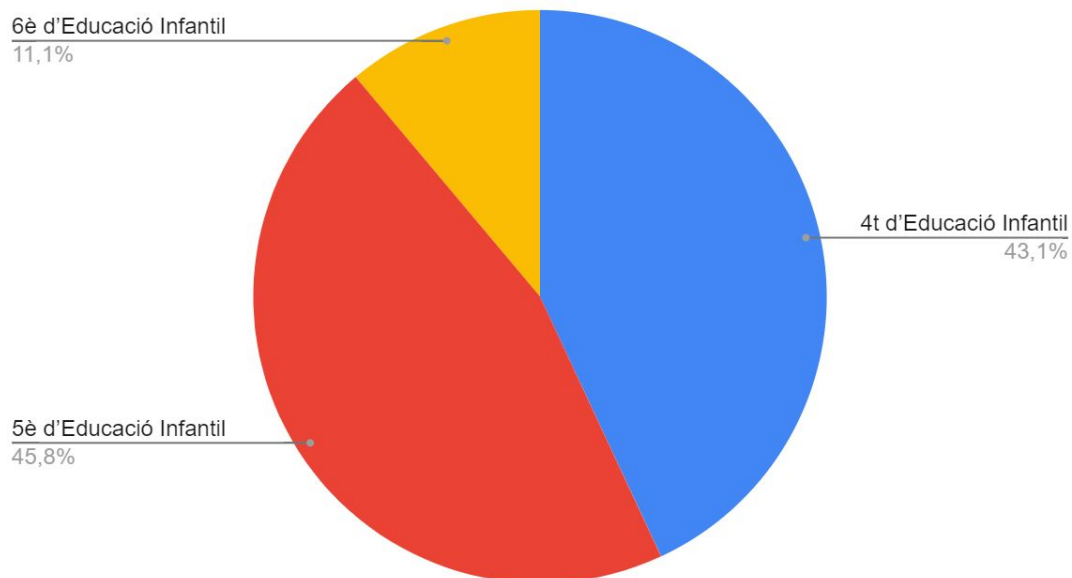
Annex 3: Gràfiques dels resultats en les enquestes.

→ Respostes generals (72 persones).

1. Quants d'infants de la vostra família fan Educació Infantil en aquesta escola?

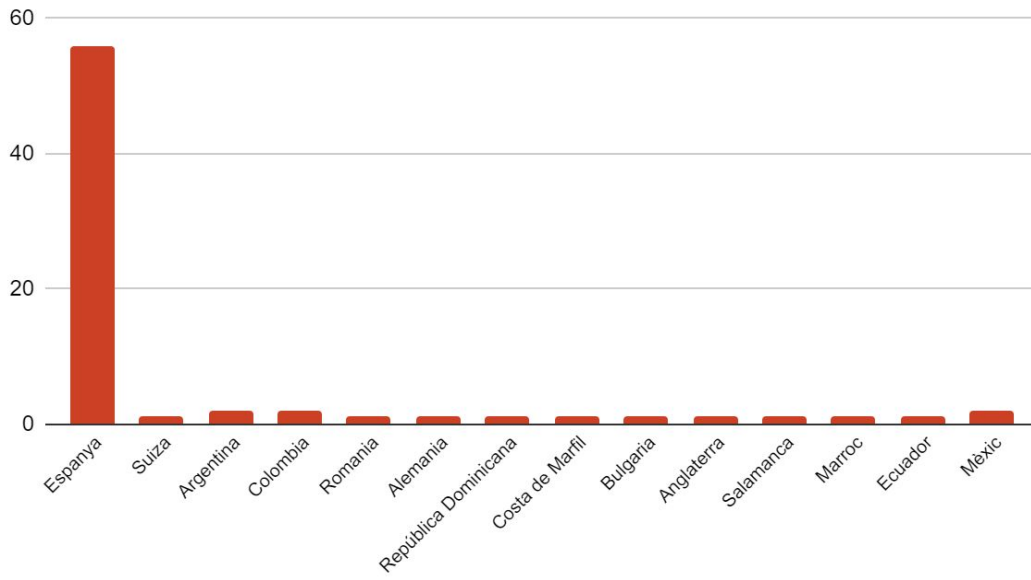

2. Quin curs fa el vostre fill/a?

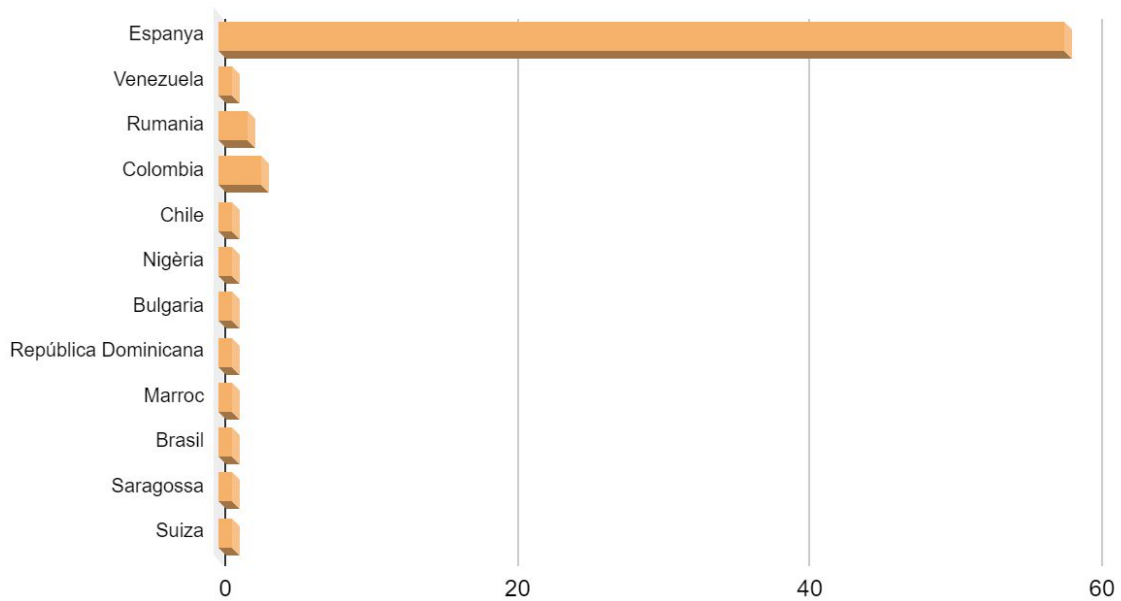

3. Lloc de naixement de l'infant.
Espanya

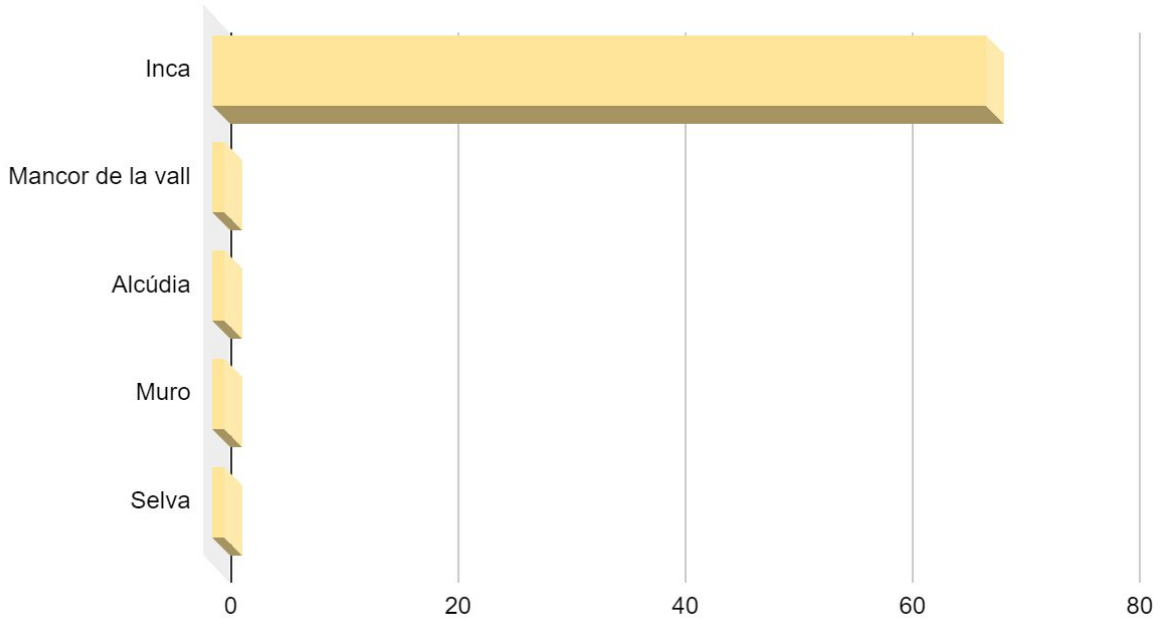
4. Lloc de naixement del progenitor 1.

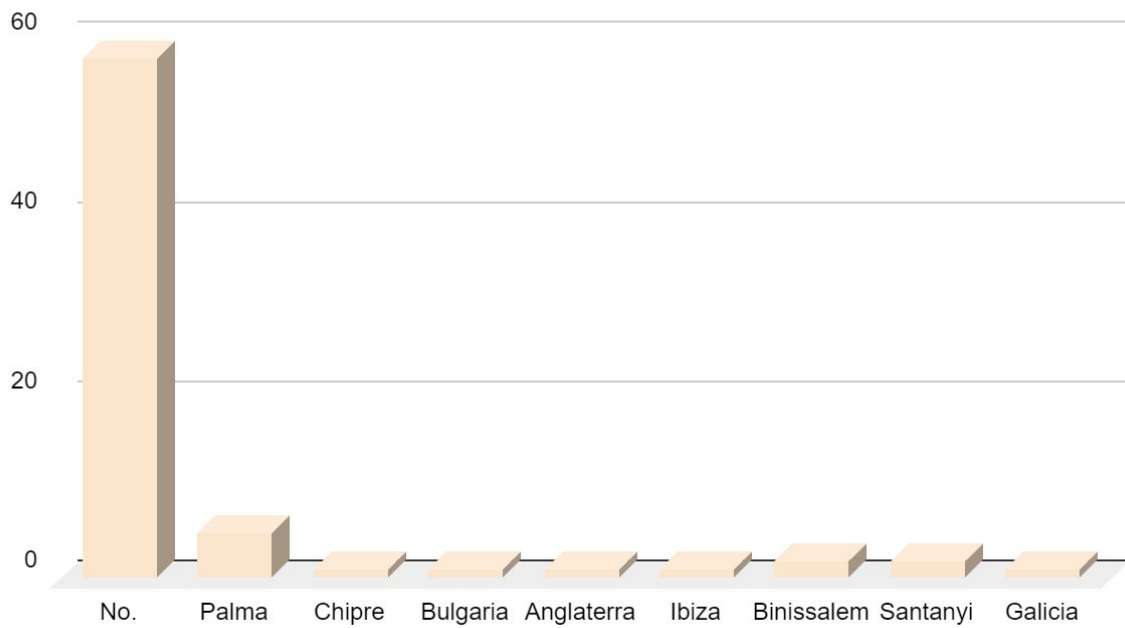
5. Lloc de naixement del progenitor 2 (si escau).

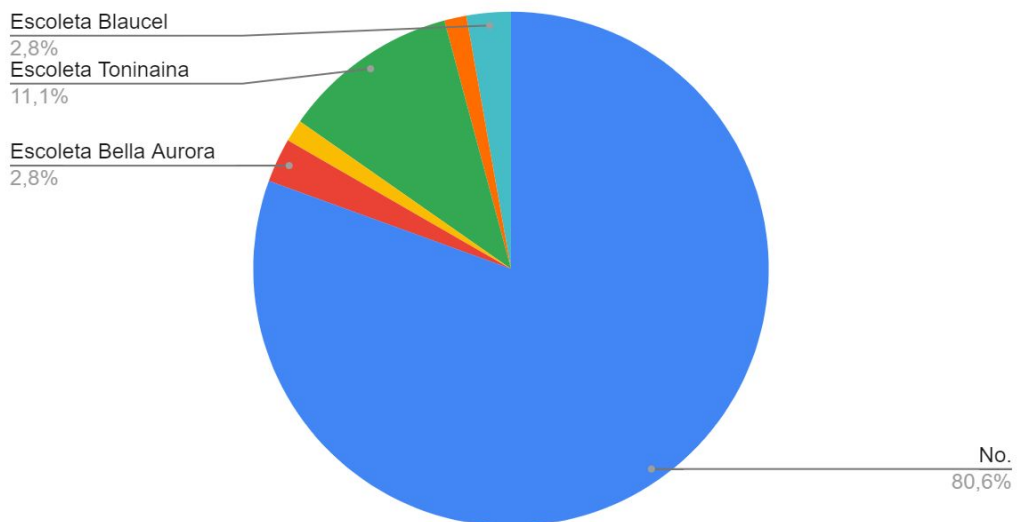
6. On viviu actualment?

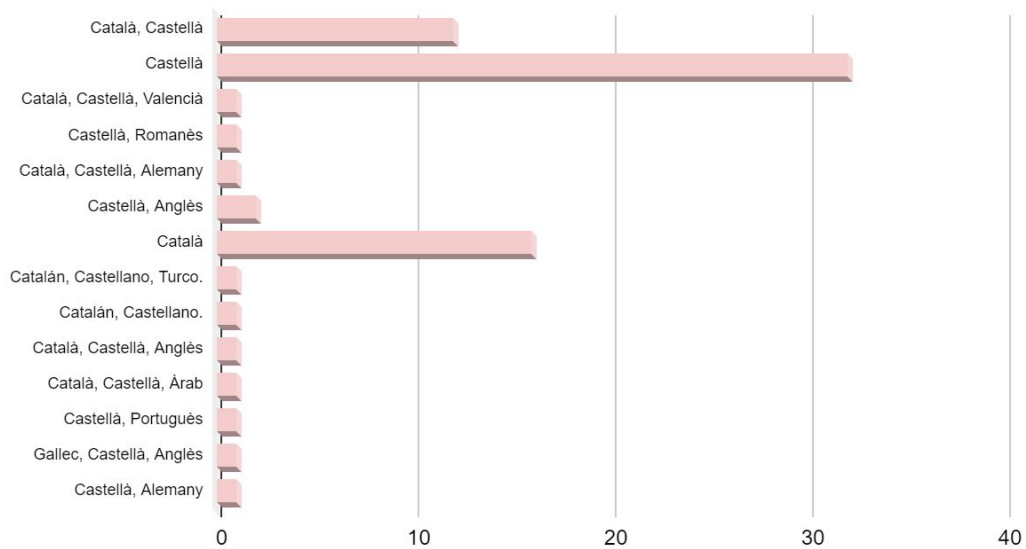
7. Abans de viure en aquest lloc, vivíeu a una altra banda? Si és així, on?

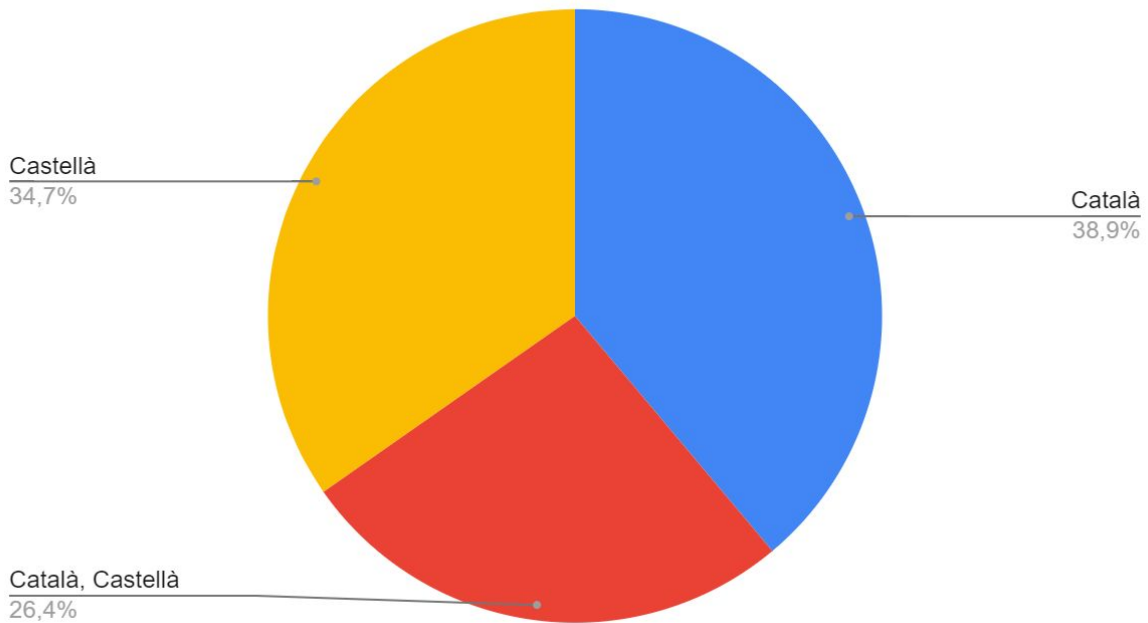
8. Abans de venir a aquesta escola, l'infant va anar a alguna altra escola? Si és així, on?

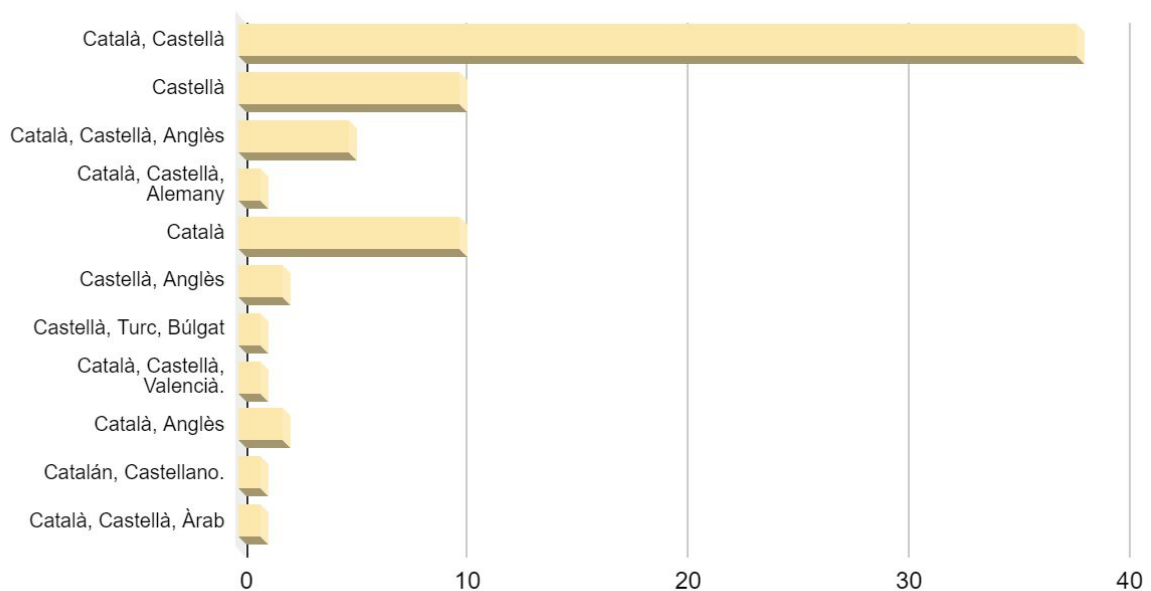
9. Quina llengua o llengües es parlen a casa?

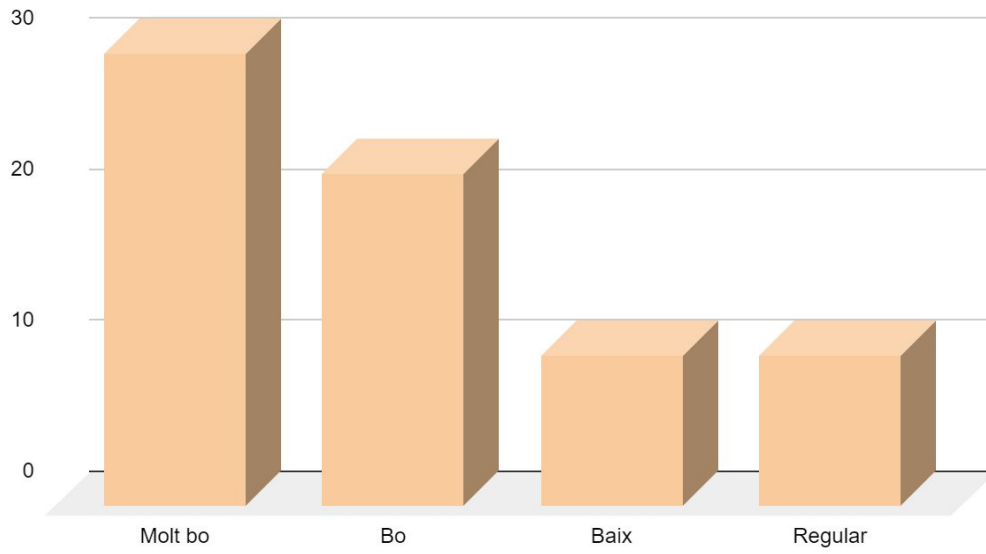
10. Amb quina llengua us comuniquau amb l'escola?

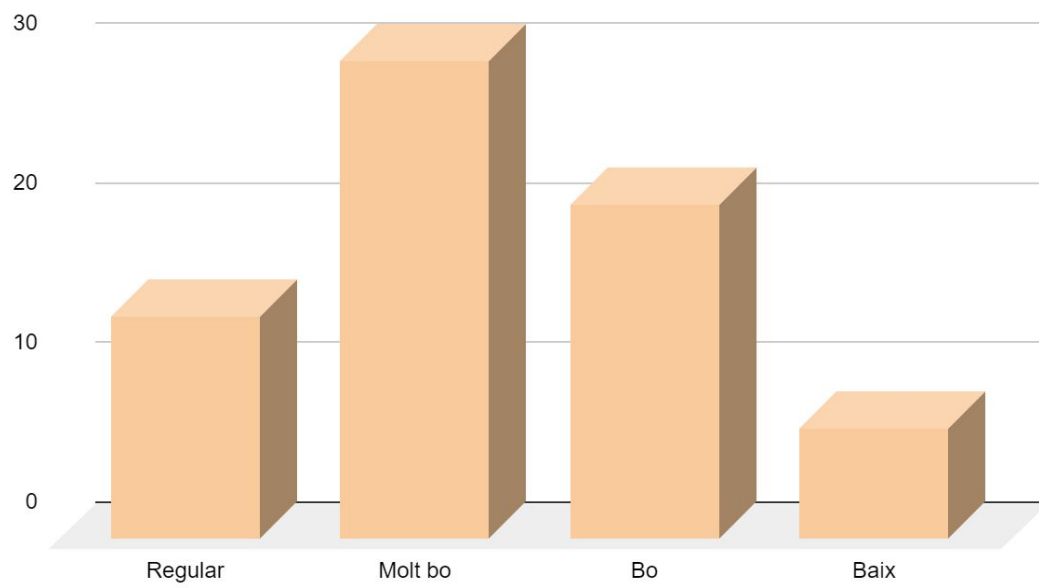
11. A casa, llegiu o explicau contes als vostres fills/es en aquestes llengües? Si ho feis enalguna altra llengua, en quina?

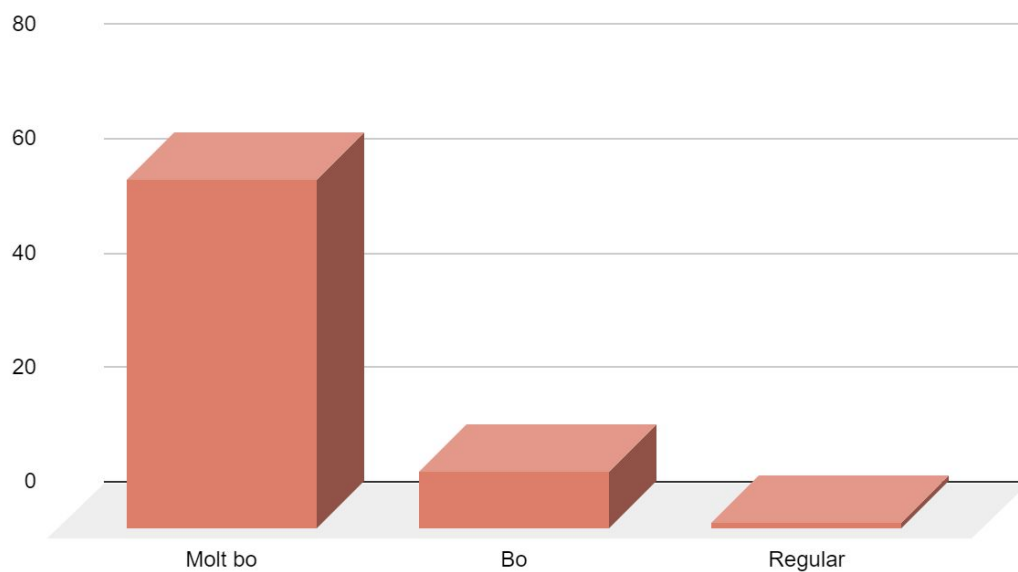
12. En la vostra opinió, quin domini de la llengua catalana teniu? [Progenitor 1]

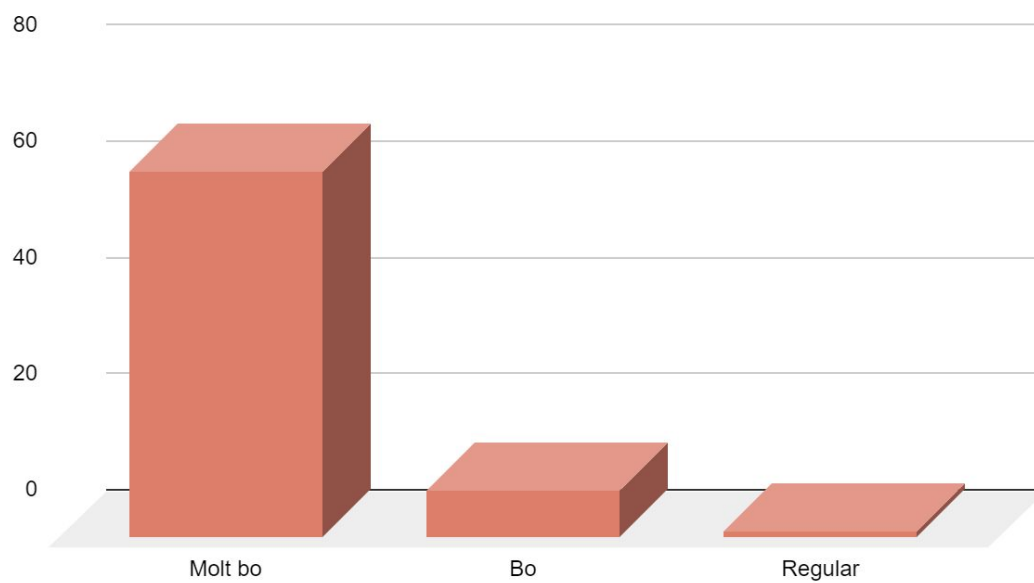
12. En la vostra opinió, quin domini de la llengua catalana teniu? [Progenitor 2]

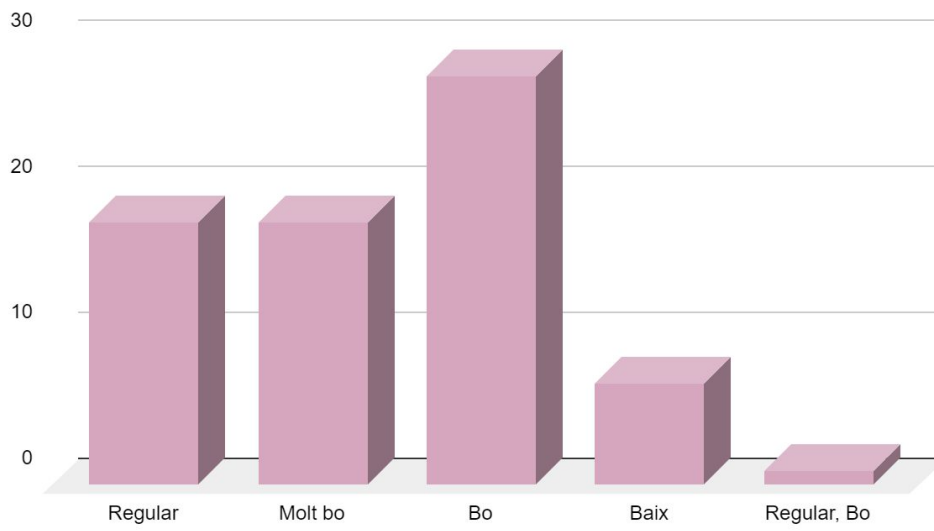
13. I de la llengua castellana? [Progenitor 1]

13. I de la llengua castellana? [Progenitor 2]

14. En la vostra opinió, quin domini de la llengua catalana té el vostre fill /a?

15. I de la llengua castellana?

